

JAARVERSLAG 2013

inhoudsopgave.

Opmaak kaft: Ivonne Zegveld

Drukker: Hi Printing Curacao

Jaar: 2014

Voorwoord	2
1. Vijf jaar trusted advice	6
1.1 Inleiding	7
1.2 De landen Curaçao en Sint Maarten	7
1.3 De openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba	10
1.4 Het begrotingsproces	11
1.5 Uitkomsten van het begrotingsproces	12
1.6 Uitkomsten evaluatie financieel beheer	13
1.7 De agenda voor 2014	14
1.8 Rol van het toezicht	14
2. De economie van Curaçao en Sint Maarten in 2013	16
2.1 Voorzichtig herstel wereldwijd	17
2.2 Een wankele basis	18
2.3 Structurele zwaktes	18
2.4 Curaçao: minder krimp	20
2.5 Sint Maarten: groeiherstel	22
2.6 De overheidsfinanciën	22
2.7 (Voorlopig) geen dubbel tekort	24
2.8 Conclusie	26
3. Werkzaamheden Cft in 2013	28
3.1 Inleiding	29
3.2 Het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten	29
3.2.1 Curaçao	29
3.2.2 Sint Maarten	31
3.3 Het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba	32
3.4 Een vooruitblik op 2014	33
3.5 De analyse van Transparency International	34
3.6 De begroting van het Cft	36
4. Voorzitter, leden en secretariaat	38
Bijlagen	46
Bijlage 1: Statistieken	47
Bijlage 2: Stand van zaken begrotingsproces eind 2013	53
Bijlage 3: Financieel beheer	56
Bijlage 4: De advisering van het Cft	61
Bijlage 5: Literatuur en eindnoten	62

voorwoord.

Voor u ligt het eerste jaarverslag van het College financieel toezicht. Naast de uitgebreide advisering en de halfjaarlijkse rapportages is gebleken dat er behoefte bestaat om tenminste één keer per jaar de ontwikkelingen in het financieel toezicht in een breder kader te plaatsen en weer te geven hoe het gaat met de landen Curaçao en Sint Maarten en de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Dit kan eraan bijdragen dat bij alle betrokkenen de kennis wordt vergroot. Dat is een voorwaarde om de unieke mogelijkheid om binnen het Koninkrijk samen te leven, te werken en zaken te doen ten volle te benutten.

Het Cft bestaat inmiddels vijf jaar en heeft samen met de regeringen en besturen van de landen en openbare lichamen veel ervaring opgedaan in de praktijk van het financieel toezicht. Het Cft ziet zichzelf niet alleen als toezichthouder, maar ook als een trusted advisor. Daartoe is een goede vertrouwensbasis nodig en transparantie over en weer. Het jaarverslag kan ook daaraan bijdragen.

Het jaar 2013 was voor alle eilanden in het Koninkrijk een veelbewogen jaar. Voor Curaçao begon het jaar met het in een snel tempo doorvoeren van een groot pakket aan maatregelen om de overheidsfinanciën weer gezond te maken. De gevolgen hiervan, in termen van economische groei en koopkracht, waren groot. Waar de andere landen van het Koninkrijk voorzichtig uit de economische crisis kwamen, liet dit herstel voor Curaçao langer op zich wachten. Wel is het vertrouwen in dit herstel groot, zoals ook blijkt uit de verbeterde creditrating voor Curaçao. Ook ondernemers op Curaçao geven voor het eerst sinds medio 2011 aan weer vertrouwen te hebben in de toekomst, zo blijkt uit de conjunctuurmeting van het CBS Curaçao.

Sint Maarten heeft een groot deel van 2013 geen begroting gehad. Uiteindelijk heeft het tot september geduurd voordat deze werd vastgesteld. Drie jaar na het verkrijgen van landstatus moet geconcludeerd worden dat er nog veel moet gebeuren. Tegelijkertijd doet Sint Maarten het in termen van economische groei redelijk en blijft het tot nu toe verschoond van omvangrijke financieringstekorten. Wel staan de overheidsfinanciën onder druk omdat de belastingontvangsten sinds 2010 structureel achterblijven bij de economische groei. Nu de economie wereldwijd weer uit het dal klimt, is dit het moment waarop deze problemen aangepakt kunnen worden.

De openbare lichamen groeien in hun nieuwe status. Alle drie hebben naar het zich laat aanzien het jaar afgesloten met overschotten op de gewone dienst en het financieel beheer laat vooruitgang zien. Het ene eiland gaat daarin sneller dan het andere. Saba en Sint Eustatius boeken duidelijk vooruitgang, terwijl Bonaire aan het eind van 2013 weer achterstanden opgelopen lijkt te hebben en ook een scherpe daling van de liquide middelen laat zien. De gedaalde koopkracht en armoede onder grote delen van de bevolking blijven een belangrijk punt van aandacht, maar tegelijkertijd zijn ook verbeteringen in het voorzieningenniveau zichtbaar. Verbeteringen van het financieel beheer leggen tot slot de grondslag voor het ontwikkelen van een meerjarig plan van aanpak om gesignaleerde achterstanden weg te werken.

Op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren heeft het Cft voor het toezicht zelf een aantal belangrijke lessen geformuleerd. De eerste daarvan is dat, om op een zinvolle manier de openbare financiën te kunnen beoordelen, inzicht in de hele collectieve sector, inclusief de premiegefinancierde sectoren, noodzakelijk is. Daarnaast is de begroting meer dan alleen de baten en de lasten; de liquiditeitspositie is minstens zo belangrijk. Tot slot zal in de komende jaren financieel beheer hoog op de agenda moeten staan van zowel de landen als van de openbare lichamen. Financieel beheer zal daarmee het kernpunt zijn in het toezicht door het Cft.

prof. dr. Age F.P. Bakker
Voorzitter College financieel toezicht

Economische bedrijvigheid Sint Maarten: luchthaven

1. vijf jaar trusted advice.

1.1 Inleiding

Eind 2008 is een algemene maatregel van rijksbestuur in werking getreden die het toezicht regelde op de financiën van het toenmalige land de Nederlandse Antillen en de eilandgebieden Curaçao en Sint Maarten. Een jaar eerder was er al een vergelijkbaar besluit in werking getreden gericht op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De afgelopen vijf jaar is er veel gebeurd. Het land de Nederlandse Antillen bestaat niet meer; Curaçao en Sint Maarten zijn autonome landen geworden in het Koninkrijk. Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn als openbare lichamen onderdeel geworden van het land Nederland.

De schuld van de Nederlandse Antillen en de vijf eilandgebieden is voor een groot deel gesaneerd door Nederland. Voorwaarde daarbij was dat er toezicht zou komen op de openbare financiën om te voorkomen dat de omvangrijke schuldpositie opnieuw opgebouwd zou worden. Dat toezicht is sinds 10 oktober 2010 geregeld via een consensusrijkswet die het toezicht op Curaçao en Sint Maarten regelt en via een Nederlandse wet die het toezicht op de openbare lichamen regelt. Er zijn twee Colleges financieel toezicht: één voor Curaçao en Sint Maarten en één voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

1.2 De landen Curaçao en Sint Maarten

De landen hebben onderling afspraken gemaakt over de normen die in acht worden genomen. Voor wat betreft Curaçao en Sint Maarten betekent dat op hoofdlijnen dat de gewone dienst van hun begroting moet sluiten en dat zij alleen mogen lenen voor investeringen. Het vermogen van het land zal dus minimaal zo hoog moeten blijven als op het moment dat de nieuwe staatkundige verhoudingen in werking traden, of zal zelfs moeten stijgen. De maximaal toegestane omvang van de leningen wordt begrensd door de rentelastnorm; er mag niet meer dan 5% van de gemiddelde inkomsten van de collectieve sector over de drie voorafgaande jaren besteed worden aan rente-uitgaven.

Tabel 1: Schuldposities

X 1 mln ANG, tenzij anders vermeld	Curaçao	Sint Maarten
Rentelastnorm	109,5	30,7
Actuele rentelasten	49,6	11,8
Rentelasten als % GDP	2,3%	2,0%
Schuld collectieve sector	1750	360
In % GDP	31%	23%

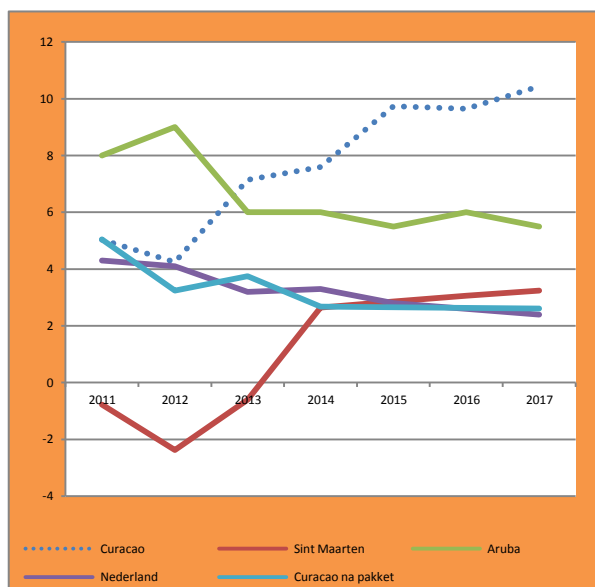
Tabel 1 laat zien dat ruimschoots aan de rentelastnorm wordt voldaan en dat er dus nog ruimte is om in de toekomst voor investeringen te lenen. Uiteraard is de omvang van deze ruimte wel afhankelijk

van de gemiddelde rentevoet. Beide landen kunnen lenen van Nederland tegen de rente die Nederland ook betaalt en deze is op dit moment relatief laag. Uit bovenstaande tabel blijkt dat de schuldquote van beide landen in internationaal opzicht laag is; 31% respectievelijk 23%.

De begrotingsnorm die geldt voor de landen Curaçao en Sint Maarten wordt wel de gulden financieringsregel genoemd en gaat ervan uit dat een land niet mag lenen voor lopende uitgaven, omdat deze uitgaven ieder jaar terugkomen. Lenen om deze uitgaven te betalen zou daarom een onhoudbare schuldpositie opleveren. Lenen om te investeren kan echter verstandig zijn. Zo zullen investeringen in de infrastructuur, als een land het goed doet, geld opleveren in termen van economische groei en dat betekent een stijging van de belastingontvangsten. Hiermee kan de rente betaald worden en kan de lening afgelost worden. Per saldo zal het land daar beter van worden. Het is dus niet zo dat de afspraken die gemaakt zijn in het kader van de schuldsanering, ertoe leiden dat de landen geen schulden meer mogen aangaan. Dat mogen de landen wel, alleen niet meer voor lopende uitgaven zoals lonen en salarissen, subsidies of uitkeringen. Deze moeten betaald worden uit lopende ontvangsten, zoals belasting- en premieontvangsten. Voor investeringen mag geleend worden.

De afgelopen jaren is in discussies regelmatig het standpunt naar voren gebracht dat Curaçao en Sint Maarten volgens de afspraken geen tekort op de begroting zouden mogen hebben, terwijl gedurende een economische crisis een tekort wel wenselijk zou kunnen zijn. Op deze stelling is nogal wat af te dingen. Landen mogen immers wel degelijk een tekort hebben, mits dat tekort het gevolg is van investeringsuitgaven. Bovendien is de collectieve sector groter dan alleen de landsbegroting, en

Figuur 1: Financieringstekorten van de landen in het Koninkrijk (%GDP)

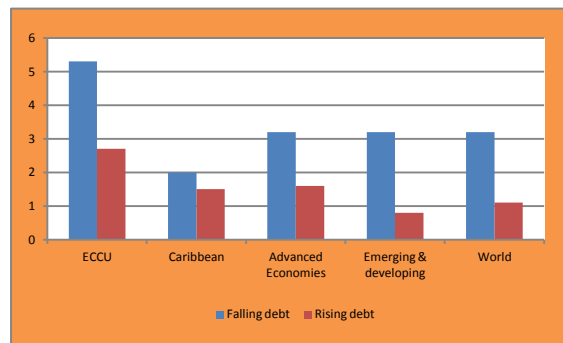
Definitie EMU-saldo. Bron: CBCS (2013), Article 4 consultation Aruba, Miljoenennota 2014, effecten beleidspakket Curaçao (Cft, 2013), jaarverslag SVB Curaçao en SZV Sint Maarten, eigen berekeningen Cft, 2013

is economisch gezien het tekort van de gehele collectieve sector van belang en niet alleen het tekort van de landsoverheid. Als we kijken naar de tekorten van de hele collectieve sector van alle landen in het Koninkrijk, dan ontstaat het beeld uit Figuur 1. Sint Maarten heeft de eerste jaren na 10-10-2010 een financieringsoverschot gehad vanwege de overschotten in de sociale fondsen. Zonder maatregelenpakket, zou het tekort van Curaçao in een snel tempo tot boven de 10% van het bruto nationaal product (GDP) zijn toegenomen. Het tekort van Aruba neemt weliswaar af na 2013, maar blijft onverminderd hoog. De investeringen die de landen Curaçao en Sint Maarten in voorbereiding hebben, zullen leiden tot tekorten. De tekorten van Curaçao, Sint Maarten en Nederland tenderen overigens naar elkaar toe.

Overheidsschuld kan, als deze voorbij een drempelwaarde komt, een bedreiging vormen voor de groei van een land. Deze drempelwaarde is afhankelijk van de ontwikkelingsfase van een economie en zal dus voor de Noord-Amerikaanse en de West-Europese economieën anders liggen dan voor de Caribische. Recent onderzoek¹ wijst uit dat een overheidsschuld die hoger is dan ongeveer 35% van het GDP in het Caribisch gebied een

bedreiging kan vormen voor de groei, terwijl een schuldquote van meer dan 60% zelfs kan leiden tot een lagere groei. De redenen hiervoor zijn dat schulden van overheden de toegang van de particuliere sector tot de kapitaalmarkt bemoeilijkt en dat deze schulden door investeerders gezien worden als belastingverhogingen in de toekomst (als de schulden afbetaald moeten worden). Hoge schulden zullen leiden tot een gebrek aan vertrouwen in de mogelijkheden om macro-economische schokken op te vangen waardoor vraagtekens gezet kunnen worden bij de consistentie van beleid in de toekomst. De investeringsgeneigdheid zal afnemen en de groei dus ook.

Figuur 2: Ontwikkeling Reëel GDP per capita in periodes van toenemende en dalende schuld

Bron: Thacker, Nita and Sebastian Acevedo (2011)

Figuur 2 laat de uitkomsten zien van een vergelijking van periodes met een groeiende en een dalende schuldquote in de periode 1970-2007. Wereldwijd blijkt dat een dalende schuldquote leidt tot meer groei dan een stijgende schuldquote.

Structurele hervormingen om tekorten te voorkomen of schulden af te bouwen gaan gepaard met economische offers op korte termijn, zichtbaar in Curaçao in 2013, maar zullen op lange termijn positieve effecten hebben. Aangezien de kleine open economieën in het Caribische gebied lage multipliers hebben, mag aangenomen worden dat de negatieve effecten snel weglekken en de economie zich ook weer snel zal herstellen. Het effect voor de lopende rekening zal positief zijn, omdat het grootste deel van de overheidsuitgaven een importopdrijvend effect heeft.² Dat de economie zich snel kan herstellen is zichtbaar in Curaçao. Ondanks het omvangrijke pakket aan maatregelen is de krimp in 2013 beperkt gebleven tot -0,5%; voor 2014 wordt alweer een groei van de economie verwacht.

Het afgelopen jaar heeft Curaçao voor het eerst sinds het een land is een lening afgesloten. Het betrof een obligatielening van ANG 60 miljoen bij Nederland die bedoeld was voor groot onderhoud aan de infrastructuur en renovatie van schoolgebouwen. In het komende jaar zal geleend gaan worden voor de bouw van het nieuwe ziekenhuis. Sint Maarten heeft een lening afgesloten in 2011, maar sindsdien niet meer. Wel heeft het land geïnvesteerd, maar gefinancierd uit geld dat nog in kas was. Dit is één van de redenen dat Sint Maarten eind 2013 qua liquiditeitspositie in de gevarenzone verkeert.

De normen waar de begroting aan moet voldoen, zijn niet alleen terug te vinden in de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Rijkswet). De wetgeving van de landen Curaçao en Sint Maarten zelf noemt precies dezelfde normen. Beide landen hebben zelfs de norm van een sluitende begroting en de begrensde leningsmogelijkheden in hun staatsregeling opgenomen. Hiermee lopen de landen in internationaal opzicht duidelijk voorop.

1.3 De openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Op de openbare lichamen is de afgelopen jaren economisch gezien veel veranderd. De periode vanaf 2010 tot ongeveer 2012 werd gekenmerkt door sterke prijsstijgingen die gedeeltelijk samenhangen met de staatkundige veranderingen,

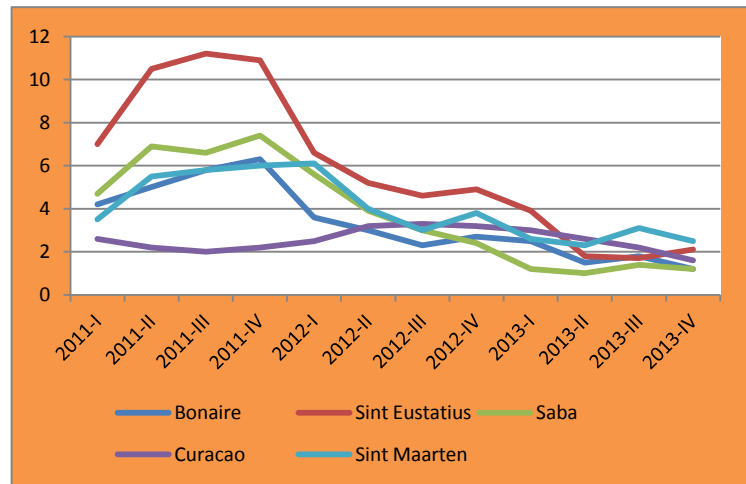
waarbij het minimumloon en de uitkeringen werden verhoogd. Daarnaast was sprake van een sterke stijging van transportkosten en grondstofprijzen. Het afgelopen jaar is de inflatie beter onder controle gekomen en stijgen de prijzen in Curaçao en Sint Maarten soms harder dan op de openbare lichamen.

Vooraf op het terrein van de zorg en onderwijs is er veel geïnvesteerd op de openbare lichamen en ook de vrije uitkering, de gelden die de eilanden

voor hun eigen bestedingen krijgen, is gestegen. In vergelijking met het gemeentefonds is de vrije uitkering voor de openbare lichamen relatief hoog. Hier staat echter wel tegenover dat de gemeenten vele specifieke uitkeringen ontvangen van het Rijk, terwijl de doeluitkeringen voor de openbare lichamen beperkt zijn. Per saldo geldt voor de gemeenten dat ongeveer 65% van hun ontvangsten van het Rijk afkomstig is. Voor Bonaire geldt een vergelijkbaar percentage, terwijl voor Sint Eustatius en Saba geldt dat 80-90% van hun inkomsten van het Rijk afkomstig is. Bonaire heeft, ook in vergelijking met Nederlandse gemeenten, veel lokale belastingontvangsten. Voor gemeenten ligt het percentage rond de 8 à 9, Bonaire haalt 18% van haar inkomsten uit lokale belastingen; Saba en Sint Eustatius daarentegen maar 2,5%. Procentueel gezien wordt veel geld uitgegeven aan wegen en fysieke infrastructuur en aan de bestuursapparaten. Enerzijds om achterstanden in te lopen en anderzijds om de nieuwe structuur van de openbare lichamen in te richten. Gemeenten daarentegen hebben een grotere rol op het maatschappelijke en sociale domein en hebben een relatief klein ambtelijk apparaat. Al met al blijkt hier wel uit dat de openbare lichamen, met hun eigen eilandelijke problematiek, ook in financieel opzicht een speciale positie innemen binnen het Nederlandse staatsbestel.

Ook voor de begrotingen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba geldt dat de gewone dienst in evenwicht moet zijn. De afgelopen jaren is dat voor alle eilanden gelukt. Om te investeren mogen de eilanden lenen, maar waar de landen een rentelastnorm van 5% hebben, geldt dat de openbare lichamen geen rente mogen betalen. Zij mogen alleen renteloze leningen afsluiten bij ministeries in de Den Haag. Toezicht en de normen verschillen hierdoor duidelijk ten opzichte van gemeenten in Nederland. Het toezicht dat provincies op gemeenten uitoefenen is meer preventief en vanaf een afstand georganiseerd, met minder verplichte rapportages per jaar dan de openbare lichamen. Bovendien geldt voor gemeenten in een normale situatie dat er geleend kan worden als de gewone dienst sluitend blijft. Tijdens de besprekingen over de staatkundige structuur is afgesproken dat voor de openbare lichamen een ander regime (al dan niet voorlopig) zou gelden dan voor Nederlandse gemeenten. De redenen daarvoor waren de slechte financiële situatie van de eilanden, het financieel

Figuur 3: Inflatiecijfers

Bron: CBS Statline, CPI Caribisch Nederland (1 februari), CBS Curaçao, CBCS

beheer dat niet op orde was en de betalingsachterstanden die gesaneerd moesten worden. Het regime voor de openbare lichamen is vergelijkbaar met een zogenaamde artikel 12-status zoals die geldt voor gemeenten in een slechte financiële positie. In 2015 zal de staatkundige positie van de openbare lichamen binnen het Koninkrijk geëvalueerd worden.

1.4 Het begrotingsproces

Het College financieel toezicht is toezichthouder én adviseur. Het Cft adviseert alle betrokkenen in het begrotingsproces, waarbij geldt dat de bestaande democratische rechtsorde in stand blijft. De regering van een land of het bestuur van een openbaar lichaam stelt zelf haar begroting op. Over het algemeen begint het begrotingsproces ruim voor het begin van het jaar waarop de begroting betrekking heeft. De regering of het bestuurscollege zal in het voorjaar van 2014 al beginnen met de begroting 2015 om deze op tijd klaar te hebben. Uiteraard zal het bestuur bij het opstellen van de begroting rekening moeten houden met de afgesproken normen, met de vraag hoeveel geld het eigenlijk heeft en waar het het aan wil besteden. Het parlement houdt hier toezicht op: de Staten van een land en de Eilandsraden van een openbaar lichaam controleren de regering en het bestuur.

De begroting moet volgens de staatsregelingen van Curaçao en Sint Maarten, de grondwet van de landen, begin september aan de Staten aangeboden worden, daarna kan de behandeling ervan beginnen. Nadat de Staten de begroting hebben goedgekeurd, zal deze ter ondertekening aangeboden worden aan de Gouverneur als vertegenwoordiger van de Koning als hoofd van de regering van het land. De Gouverneur als vertegenwoordiger van de regering van het Koninkrijk zal vervolgens beoordelen of de begroting in overeenstemming is met het Statuut, Rijkswetten en internationale regelgeving. De kern van het begrotingsproces is dat de Staten het budgetrecht hebben; het recht om een begroting goed of af te keuren en om wijzigingen door te voeren.

Voor de openbare lichamen geldt dat de begroting uiterlijk op 15 november van het jaar voorafgaand aan het begrotingsjaar aangeboden moet zijn aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De Eilandsraad heeft de begroting dan al vastgesteld. De toets van de minister vindt plaats op basis van een advies van het Cft en betreft de wettelijke bepalingen waar ook de Eilandsraad en het bestuur aan gehouden zijn.

Gedurende het gehele proces kan het Cft op ieder moment gevraagd of ongevraagd advies geven. Als de begroting van de landen eenmaal is vastgesteld, en daarmee officieel een wet is geworden, geeft het Cft zijn uiteindelijke, definitieve reactie. Als de begroting van de openbare lichamen door de Eilandsraad is vastgesteld, wordt deze via het Cft naar de minister van BZK verzonden ter goedkeuring. De betrokken parlementen hebben dus al hun controlerende en wetgevende taken uitgevoerd voordat het Cft met een definitieve reactie komt. Om te voorkomen dat deze definitieve reactie tot verrassingen leidt is op Curaçao en Sint Maarten de praktijk ontstaan dat de regering een voorlopig advies vraagt aan het Cft, dat samen met de begroting wordt aangeboden aan de Staten. Ook op de openbare lichamen is veelal intensief contact alvorens de begroting wordt aangeboden aan de Eilandsraad. Mocht er ondanks al deze checks and balances geconcludeerd worden dat de begroting na behandeling in de Staten en de Eilandsraden niet in lijn is met de normen, dan kan het Cft dat aangeven en adviseren om de begroting aan te passen.

Ten aanzien van Curaçao en Sint Maarten kan de reactie op een vastgestelde begroting erg kort zijn als het Cft geen aanleiding ziet om nadere vragen te stellen of om nadere adviezen te geven. Dat is

het geval als de vastgestelde begroting in overeenstemming is met de normen. Dit wordt dan ten onrechte een positief advies genoemd. Deze benaming klopt eigenlijk niet, omdat er in feite geen advies wordt gegeven. Als de vastgestelde begroting niet in overeenstemming is met de normen, zal er door het Cft wel een advies worden gegeven. Een dergelijk advies zal het startpunt zijn van een formeel traject waarin schriftelijk standpunten uitgewisseld worden. Gedurende een dergelijk traject kan het Cft, door de geleverde argumenten van het bestuur, toch vertrouwen krijgen dat de normen in voldoende mate nageleefd worden. Is dat niet het geval, dan kan het zo zijn dat de begroting zodanig aangepast wordt dat de normen alsnog nageleefd worden. In het uiterste geval kan het Cft de Rijksministerraad adviseren tot het geven van een aanwijzing om de begroting in overeenstemming met de normen te brengen.

1.5 Uitkomsten van het begrotingsproces

Financieel zijn er in 2013 belangrijke stappen gezet door Curaçao. Na de aanwijzing in 2012 ontstond duidelijkheid over de daadwerkelijke problematiek. De nieuwe staatkundige verhoudingen hadden er niet toe geleid dat alle financiële problemen opgelost waren. De schuldsanering had er wel toe geleid dat de schuldpositie veel lager was, maar de oorzaken van de hoge schuld waren niet weggenomen en voor een belangrijk deel zelfs toegenomen. Zo werd Curaçao door het uiteenvallen van het land de Nederlandse Antillen geconfronteerd met hoge uitgaven vanwege de vergrijzing en een onbeheersbare gezondheidszorg. Vóór 2010 droegen eilandgebieden met een jongere bevolking bij aan de dekking van de kosten van eilandgebieden met een oudere bevolking. Curaçao moest nu zelf de noodzakelijke maatregelen nemen om de AOV en de volksgezondheid betaalbaar te houden. Deze maatregelen hebben gedurende een groot deel van 2013 de politieke en maatschappelijke discussie beheerst, maar er wel voor gezorgd dat de openbare financiën er aan het eind van het jaar gezonder voor stonden dan aan het begin van het jaar. Dit heeft het mogelijk gemaakt dat Curaçao kon gaan lenen voor investeringen in wegen en schoolgebouwen en dat begin 2014 kan worden begonnen met de bouw van een nieuw ziekenhuis. Sint Maarten kende een andere uitgangspositie dan Curaçao. De bevolking van Sint Maarten is jonger en daarom ondervond dit land geen last van acute tekorten in de sociale zekerheid en in de gezondheidszorg. Voor Sint Maarten biedt dat de gelegenheid om stapsgewijs hervormingen door te voeren. Ook de overheidsvennootschappen zijn gezonder dan die op Curaçao. De centrale overheid zelf is echter in de opbouwfase. In de eerste plaats wordt dit veroorzaakt doordat op Curaçao het landsbestuur van de voormalige Nederlandse Antillen gevestigd was en dus de instituties al grotendeels aanwezig waren. Anderzijds kent Sint Maarten een cultuur van *small government*; Sint Maarten is misschien wel het meest Angelsaksische land van het Koninkrijk. De overheid loopt echter tegen haar grenzen aan. De achterstanden in het financieel beheer hebben ertoe geleid dat de liquiditeitspositie van het land zorgwekkend is. Bovendien bestaat het vermoeden dat de compliance bij de belastinginning teruggelopen is. Daarnaast kreeg de overheid ook een deel van de betalingsachterstanden niet gesaneerd per 10-10-2010 omdat het bestaan ervan door de accountant niet kon worden aangetoond. Een onvoldoende toegeruste centrale overheid kan ook leiden tot toenemende armoede, sociale achterstanden en onveiligheid. Het beschikbare budget van het land om de taken van de overheid uit te voeren, is in reële termen jaarlijks lager geworden waardoor overheidsfuncties niet of minder goed kunnen worden uitgevoerd. Een belangrijke oorzaak hiervan ligt in de achterblijvende ontvangsten. Als de belastingontvangsten zich gelijk met de economie ontwikkeld hadden, dan had de overheid in 2013 ANG 55 miljoen meer uit kunnen geven; dat is ongeveer 13% van het totaal aan uitgaven.

Voor de openbare lichamen geldt dat de achterstanden in het begrotingsproces goeddeels zijn weggewerkt. Bijlage 2 geeft daarvan het overzicht. De oude situatie waarin er nog eilandgebieden waren, wijkt sterk af van de huidige situatie. Begrotingen verschijnen nu op tijd en worden ook daadwerkelijk als sturingsinstrument gebruikt. Besturen leggen ook tijdig verantwoording af. Saba heeft zelfs als eerste een goedkeurende getrouw beeld verklaring van de accountant gekregen. Dit geeft aan dat er in een kort tijdsbestek veel kan gebeuren. De komende tijd zullen de nieuwe manieren van werken geïnternaliseerd en bestendig moeten worden. Een kwetsbaarheid daarbij is dat de openbare lichamen afhankelijk zijn van ingehuurde krachten.

1.6 Uitkomsten evaluatie financieel beheer

Naast het toezicht op het begrotingsproces houdt het Cft ook toezicht op de verbetering van het financieel beheer van de eilanden. Financieel beheer is daarmee de tweede belangrijke pijler van het financiële toezicht. Financieel beheer laat zich echter minder goed vervatten in een begrotingsstuk en/of harde normen. Het Cft heeft daarom voor de landen Curaçao en Sint Maarten in 2010 een internationaal aanvaard normenkader geïntroduceerd, het 'PEFA framework' (*Public Expenditure and Financial Accountability*). Dit normenkader omvat het gehele financieel beheer van een land, van de indeling van de begroting tot aan de behandeling van de rapportages van de Rekenkamer bij de jaarrekening in de Staten. Het normenkader kent 28 zogenaamde *high level indicators* op basis waarvan het financieel beheer in kaart kan worden gebracht. Daarnaast kent het ook *core scores* waaruit kan worden geconcludeerd of het financieel beheer op orde is (lees: voldoet aan de daaraan minimaal te stellen eisen). Het is een flexibel kader dat ruimte laat voor de toevoeging van specifieke indicatoren. Een voorbeeld hiervan voor de landen is de indicator voor *corporate governance*, aangezien de landen op grond van de Rijkswet hiervoor wetgeving hebben afgekondigd die voldoet aan internationale normen alsmede een *corporate governance code*. De naleving van deze wetgeving en de opvolging van de adviezen van de adviseurs op dit gebied zijn nog voor verbetering vatbaar.

Toepassing van het normenkader heeft inmiddels geleid tot een nulmeting en tot twee *follow up assessments*, waarbij telkens een gehele begrotingscyclus onder de loep wordt genomen (begroting t+1, uitvoering t, jaarrekening t-1). Tevens hebben de landen een vijfjarenverbeterplan opgesteld. Voor een overzicht van de scores uit deze rapportages wordt verwezen naar bijlage 3. Hieruit is op te maken dat beide landen in termen van de verbetering van het financieel beheer nog een lange weg te gaan hebben. Alle aandacht ging immers uit naar het onder controle krijgen van de begroting. Nu een meerjarig evenwicht op de begrotingen binnen bereik lijkt, kunnen de landen de focus verleggen naar de verbetering van het financieel beheer. Dit is volgens het Cft een goede ontwikkeling. Het Cft besteedt nu al meer aandacht aan de jaarrekeningen van de landen en aan de rapportages van de interne overheidaccountant en de Algemene Rekenkamer. Deze rapportages geven op hun beurt weer meer aanknopingspunten om de meerjarige begroting te kunnen beoordelen.

De prioriteiten op het terrein van het financieel beheer kunnen tussen de beide landen erg verschillen. Voor Sint Maarten staat de verbetering van het functioneren van de belastingdienst bovenaan. Voor Curaçao vraagt het Cft om de risico's binnen overheidsentiteiten het hoofd te bieden. Overeenkomst tussen de landen is aandacht voor het functioneren van de Staten als toezichthouder. Het toezicht van het parlement op de uitgaven en inkomsten en op de naleving van van de normen door het bestuur, zal zijn meerwaarde nu moeten bewijzen. Daar waar mogelijk zal het Cft hierin met zijn adviezen assisteren.

1.7 De agenda voor 2014

Het komende jaar zal nieuwe uitdagingen met zich meebrengen, maar economisch gezien lijkt het ergste achter de rug. De besparingen die Curaçao gerealiseerd heeft in 2013 bieden mogelijkheden om verder te werken aan economisch herstel, aan een eerlijke verdeling van de lasten en aan verbetering van de concurrentiepositie. Hoog op de prioriteitenlijst zullen die overheidsvennootschappen moeten staan die in de gevarenzone verkeren. De efficiency van de overheid en de kwaliteit van de dienstverlening zijn een andere prioriteit.

Sint Maarten heeft de unieke situatie gehad dat het geen grootschalige hervormingen hoefde door te voeren. De opbouw van de bevolking, maar ook het feit dat nergens in het Koninkrijk de economie de afgelopen decennia zo sterk gegroeid is als op Sint Maarten, heeft daar in grote mate aan bijgedragen. Sint Maarten heeft hierdoor de kans, zeker nu het beter gaat in het voor Sint Maarten zo belangrijke Noord-Amerika, om hervormingen door te voeren die een basis kunnen leggen voor een nieuw land met een gezonde overheid. Het opbouwen van de belastingdienst en de hervorming van de gezondheidszorg en de oudedagsvoorzieningen zijn hierbij essentieel.

De crisis die begon in 2008-2009 kwam bovenop een structureel zwakke situatie in het Caribisch gebied. Omvangrijke schulden, tekorten op de lopende rekening en een slechte concurrentiepositie kenmerken de regio. Omdat de Caribische landen mini- of zelfs micro-economieën zijn, ervaren zij nog meer problemen: gebrek aan mededinging, overregulering, kwalitatief achterblijvend onderwijs, omvangrijke emigratie en brain drains, zwakke overheden en tegelijkertijd (inefficiënte) overheidsvennootschappen met veel marktkracht. Kleine landen, zoals in het Caribische gebied, lopen aan tegen schaalnadelen in zowel de publieke als de private sfeer. Het overeind houden van een minimaal overheidsapparaat kost in verhouding veel meer vanwege vaste kosten op het terrein van veiligheid, infrastructuur, onderwijs en gezondheidszorg. Elektriciteit en water zullen in veel gevallen duur zijn. In de private sector leiden de schaalnadelen, naast hoge kosten, tot een in veel gevallen sterk geconcentreerde markt waarin de mededinging beperkt is. Toegang tot de internationale financiële markten is beperkt. In Curaçao en Sint Maarten zijn al deze uitdagingen zichtbaar.

Curaçao en Sint Maarten hebben vanwege de lage overheidsschuld en relatief hoge levensstandaard de kans om deze uitdagingen het hoofd te bieden. De openbare lichamen maken onderdeel uit van het grotere bestuurlijke geheel van de Nederlandse Staat, maar maken slechts in geringe mate onderdeel uit van de Nederlandse economie. Omdat zij geconfronteerd blijven met de kenmerken van kleine, micro-economieën, maar tegelijkertijd met de specifieke wetgeving en bestuurlijke arrangementen van Nederland, zijn hun uitdagingen misschien nog wel groter.

1.8 Rol van het toezicht

Het College financieel toezicht is in internationaal opzicht een veel minder unieke instelling dan wel eens gedacht wordt. De afgelopen periode heeft laten zien hoe belangrijk toezicht is. Politiek wordt in steeds meer gevallen beseft dat een onafhankelijk toezichthouder een belangrijke garantie kan bieden voor de naleving van normen en afspraken in het belang van een land. Zo wordt toezicht gehouden op de kwaliteit van het onderwijs en de gezondheidszorg, op de waarde van de valuta en de stabiliteit van het bankwezen, op monopolies en samenwerkingsafspraken en op gezonde openbare financiën. Ieder land heeft wel één of meerdere van deze toezichthouders en het

merendeel van de ontwikkelde landen heeft ze allemaal. Van groot belang bij het vormgeven van toezicht is de garantie van onafhankelijkheid zoals het Cft die kent; vreemde ogen dwingen nu eenmaal. Onafhankelijkheid binnen kleine samenlevingen als Curaçao en Sint Maarten is moeilijk vorm te geven. Onafhankelijk toezicht veronderstelt daarom bijna per definitie een vorm van samenwerking, al dan niet binnen het Koninkrijk. Tijdens de evaluatie in 2015 verdient dit in de ogen van het Cft aandacht.

Economische bedrijvigheid Sint Eustatius: olieoverslag

2. de economie van Curaçao en Sint Maarten in 2013.

2.1 Voorzichtig herstel wereldwijd

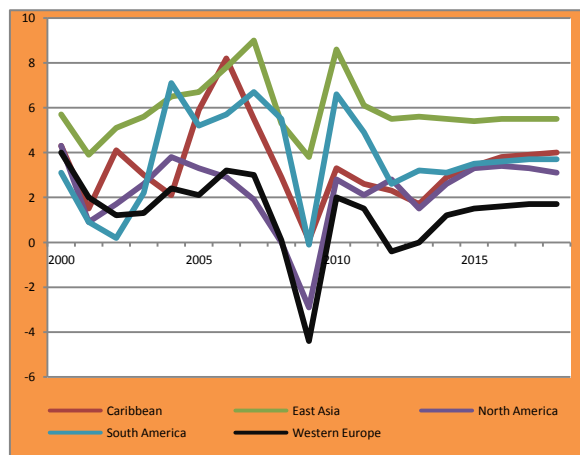
Het afgelopen jaar was wereldwijd wederom een jaar met een zwakke economische groei. Werden in 2011 en 2012 voor de wereldeconomie nog groeicijfers genoteerd van boven de 3%, in 2013 dook de groei hier waarschijnlijk net onder. Herstel wordt echter verwacht voor 2014: het IMF raamt een wereldgroei van 3¾%.

Achter deze cijfers gaan grote verschillen per regio schuil. De motor achter de groei is een aarzelend herstel in de Verenigde Staten, waar een opleving van de private consumptie, van de huizenmarkt en van de investeringen leidde tot een groei van 1,5%. Verwacht wordt een verder herstel naar 2,8% in 2014 en een doorgroei in 2015. Aantrekkende publieke uitgaven en meer vertrouwen in de continuïteit van het overheidsbeleid zullen volgend jaar tot bestendinging van de voorzichtig ingezette groei leiden. De dreigende *fiscal cliff* en de *shut down*

van de federale overheid in 2013 vormden het hele jaar door een grote bedreiging voor het herstel van de economie in de Verenigde Staten en daarmee voor de wereldeconomie. Nu deze bedreiging is weggevallen, lijkt een verder herstel na de crisis van 2008 en 2009 in het verschiet te liggen. De tweede bedreiging voor het herstel kwam in 2013 voort uit een blijvende onzekerheid in de eurozone en een daardoor achterwege blijvende groei in die regio. Werd 2012 voor de eurozone nog afgesloten met een negatieve groei, 2013 liet een marginaal herstel zien. Voor 2014 wordt verwacht dat het herstel doorzet met een groei van 1¼%. Verwacht wordt dat vanuit de publieke sector een belangrijke impuls uitgaat als in 2014 de normen van het stabiliteits- en groeipact voor de meeste overheden weer binnen bereik komen. Dit zal waarschijnlijk gepaard gaan met een herstel van het bankwezen waardoor kredieten voor het particuliere bedrijfsleven toegankelijker worden. In Azië worden de groeivoorspellingen neerwaarts bijgesteld, China komt naar verwachting de komende jaren uit op achterblijvende cijfers van rond de 7½%, terwijl India de raming voor 2013 heeft verlaagd naar 3¾% om in 2014 weer boven de 5% uit te komen.

Van belang voor de Caribische regio³ is het zwakke herstel in Latijns-Amerika. Door herstel van de consumptie en massale investeringen is een lichte groei waarneembaar in Brazilië; de depreciatie heeft slechts een gering effect gehad. Mexico profiteert van het herstel van de Verenigde Staten. Voor Venezuela geldt dat de devaluatie van de Bolivar, samen met de valutaresticties, geleid hebben tot verdere koopkrachtverslechtingen wat voor de nabijgelegen Caribische eilanden merkbaar is in de export. Al met al een wankel basis, maar wel voldoende om richting een groei van 3% te gaan.

Figuur 1: Economische groei wereldwijd

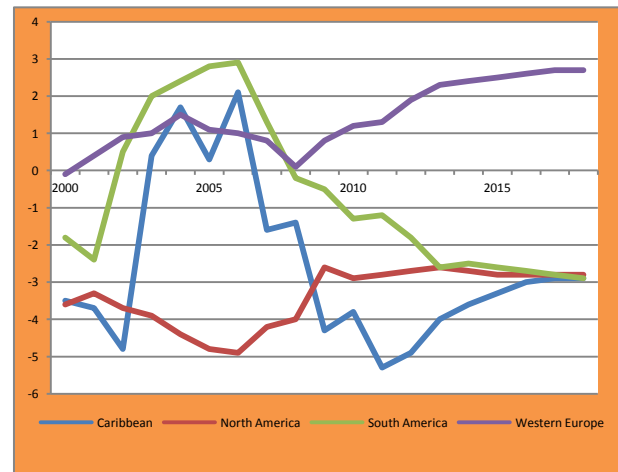

Jaarlijkse procentuele reële groei van GDP. Bron: IMF, World Economic Outlook, October 2013

2.2 Een wankel basis

Latijns-Amerika en het Caribisch gebied hebben net als de rest van de wereld een scherpe terugval gekend in 2008-2009 als gevolg van de financiële crisis. Met deze crisis kwam een abrupt einde aan een groeispurt die in Latijns-Amerika werd ingezet rond 2002, met Brazilië als belangrijke trekker. Hoewel er in 2010 weer herstel zichtbaar leek met een groei van 6%, vielen de daaropvolgende jaren toch weer tegen. Ook 2013 bracht nog niet het herstel waarop gehoopt werd. Belangrijke oorzaken voor deze tegenvallende ontwikkeling moeten gezocht worden in een zwakke exportvraag (vooral vanuit de Verenigde Staten) en vraagbeperkende maatregelen op interne markten om tekorten op de lopende rekening beheersbaar te houden. Ondanks pogingen om de lopende rekening in evenwicht te krijgen, zag een aantal landen toch forse depreciaties van hun valuta in 2013 die nog versterkt werden door de stijgende rente in de Verenigde Staten. Het IMF verwacht, ondanks de opwaartse druk op de prijzen als gevolg van de depreciaties, dat hierdoor toch een basis gelegd is voor herstel van de exportvraag in 2014. Deze basis is echter in hoge mate afhankelijk van het herstel in de Verenigde Staten en vooral China en de rest van Azië, vanwege de gevolgen voor de wereldhandelsprijzen. Als herstel in China achterblijft, kan dit een verdere verslechtering van de betalingsbalans tot gevolg hebben. Binnenlandse outputbelemmeringen, gevormd door bijvoorbeeld de beperkte infrastructuur in Brazilië en een krappe arbeidsmarkt in bijvoorbeeld Chili, Colombia en Peru, vormen een verdere bedreiging voor de betalingsbalans.

Figuur 2: Saldo lopende rekening

Saldo op de lopende rekening als percentage van het GDP. Bron: IMF, World Economic Outlook, October 2013

2.3 Structurele zwaktes

In 2005, aan de vooravond van de crisis, schreef de Wereldbank dat als er niets zou veranderen de toekomst voor het Caribisch gebied er onzeker uit zou zien met een dreigende daling van de groei, een verdere afname van de productiviteit en een toename van de macro-economische kwetsbaarheid.⁴ De afwezigheid van een strategie om het concurrentievermogen te vergroten werd gezien als belangrijkste obstakel om de opgelopen achterstand in te halen.

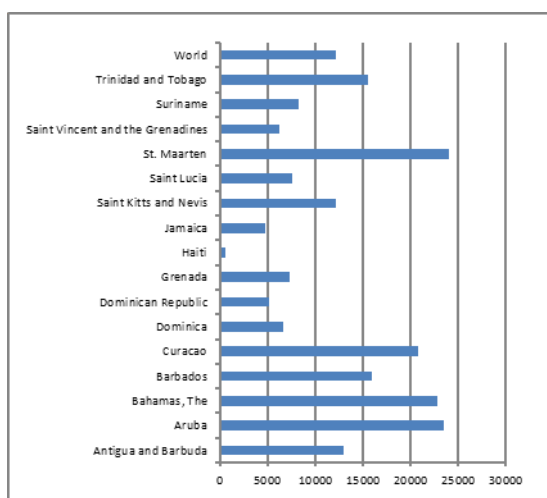
De groei in het Caribisch gebied bedraagt sinds de jaren zestig gemiddeld ongeveer 2% per jaar. Daarmee doet de regio het beter dan Latijns-Amerika, maar beduidend slechter dan Zuid-Oost Azië en sinds de jaren tachtig ook slechter dan het wereldgemiddelde. Het beeld dat in de jaren negentig en vooral aan het begin van deze eeuw ontstond over de regio was negatief. De traditionele sectoren landbouw, toerisme en financiële dienstverlening kwamen onder grote druk. De landen leken de concurrentie niet aan te kunnen en langzaam weg te zakken. Uit figuur 2 blijkt dat het tekort op de lopende rekening voor het Caribisch gebied al ver voor de crisis aan het oplopen was. Afhankelijk van het land kan het saldo variëren van een overschot van rond de 10% van het GDP tot tekorten in de buurt van de 30%. Vooral grondstof exporterende landen zoals Trinidad en Tobago en Suriname

deden het in de eerste jaren van de crisis goed. Ook Suriname belandde echter na 2012 in een situatie van een tekort op de lopende rekening vanwege de dalende prijzen op de wereldmarkten.

Voor veel landen in het Caribische gebied biedt de begroting geen oplossing voor de economische crisis. Een verhoging van de overheidsuitgaven wordt in deze landen belemmerd door al onhoudbare tekorten. Bovendien is de economische structuur in deze landen zodanig dat een verhoging van de overheidsuitgaven rechtstreeks leidt tot een verhoging van de importvraag en daarmee tot een uitstroom van deviezen. Veel van de landen in het Caribisch gebied zitten gevangen in dit dubbele tekort. Trinidad en Tobago is een voorbeeld van een exporterend land dat dankzij een overschot op de lopende rekening relatief gezonde overheidsfinanciën heeft kunnen behouden. De regio kent echter vooral landen met hoge schulden en rentelasten die een groot beslag op de begrotingen leggen. Over de hele regio bezien tendeert de schuldquote richting de 80 à 90%, terwijl de rentelasten van de landen met de hoogste schulden variëren tussen de 16% en 42% van de totale inkomsten van de overheid. Aan het begin van de financiële crisis zorgden de groeicijfers er nog voor dat de schuld beheersbaar bleef, maar na 2009 zag een aantal landen een dermate grote verslechtering, dat een *bailout* onvermijdelijk bleek. St. Kitts en Nevis is het meest in het oog springende voorbeeld daarvan. St. Kitts en Nevis, Grenada, Barbados en Jamaica maakten onderdeel uit van de tien landen ter wereld met de hoogste publieke schuld van gemiddeld 114%. De voormalige Nederlandse Antillen bevonden zich hier net onder met een schuldquote van bijna 90%, maar met het vooruitzicht om ook snel in de buurt te komen.

De structurele zwaktes waar de Wereldbank in 2005 voor waarschuwde, blijken duidelijk uit het feit dat ieder decennium sinds de jaren zeventig slechtere groeicijfers voor het Caribische gebied liet zien dan het daaraan voorafgaande. Met het openen van de Europese markt voor landbouwproducten in de jaren tachtig en negentig kreeg de regio, die daarmee zijn preferentiële markttoegang verloor, de eerste grote klap te verduren. Economieën die snel overgeschakeld waren op toerisme en financiële dienstverlening (zoals de Bahamas, Antigua en Barbuda en Barbados) konden dit relatief eenvoudig opvangen. De impact van de crisis op het wereldwijde toerisme betekende echter een tweede klap.

Figuur 3: GDP per capita

Bron: IMF, WEO-statistics, CBS Curaçao, Article 4 consultation Curaçao and Sint Maarten, Article 4 consultation Aruba.

Het aandeel van het Caribisch gebied in de toeristenmarkt was in 2005 al zorgwekkend en neemt waarschijnlijk in de komende jaren nog verder af als er geen vernieuwing optreedt van het geboden product van *'sun, sea and sand.'*⁵ Ook de financiële sector ondervond een toenemende concurrentie, maar kwam ook meer en meer onder druk te staan van internationale regulering vanuit de Verenigde Staten en de Europese Unie. Bekend voorbeeld hiervan is het opzeggen van het belastingverdrag tussen de Verenigde Staten en de Nederlandse Antillen in 1987. Als gevolg hiervan werd de basis onder de financiële sector van de Nederlandse Antillen weggetrokken en daarmee de belangrijkste economische pijler van het land. Gevolg was een langdurige recessie en een omvangrijke emigratie

richting Nederland, maar ook de geboorte van de toeristische industrie als vervangende inkomstenbron.⁶

Niet alleen over tijd verandert de samenstelling van de groei, ook tussen landen zijn er grote verschillen waardoor het verschil tussen rijke en arme landen is toegenomen in de regio. Vooral economieën die hun groei op toerisme hebben gebaseerd, laten voor de regio, maar ook internationaal, hoge inkomens per hoofd van de bevolking zien. De drie landen die onderdeel van het Koninkrijk zijn, zitten aan de bovenkant.⁷ Qua relatieve welvaart behoren zij wereldwijd tot de groep van landen met middelhoge inkomens.⁸ De armste landen in de regio. Haïti, Jamaica, Guyana en Suriname, zijn tevens de landen met gemiddeld genomen de laagste groei sinds 1960.

2.4 Curaçao: minder krimp

De economie van Curaçao kreeg in 2013 te maken met lagere consumptie en minder investeringen. De stijgende lastendruk vanaf januari als gevolg van het maatregelenpakket vertaalde zich in een krimp, al is het netto-effect uiteindelijk beperkter gebleven dan aanvankelijk werd verwacht. Zonder de maatregelen werd een bescheiden groei verwacht van 0,8%. Het effect van de maatregelen werd in eerste instantie geraamd op -3,1% en later bijgesteld naar tussen de -2,3 en -2,6%. Voor 2014 werd in eerste instantie uitgegaan van een krimp van 0,6%, later werd dat bijgesteld naar een krimp van 0,3%. De laatste raming van de Centrale Bank is dat de economische krimp in 2013 slechts 0,5% zou zijn en dat voor 2014 een groei van 0,5% verwacht wordt.⁹

Tabel 1: Reële groei Curaçao

	2013	2014	2015	2016	2017
Groeipad	0,8%	1,3%	2,2%	2,6%	2,6%
Effecten saneringspad	-2,6%	-1,6%	-0,7%	-0,6%	-0,5%
Reële groei	-1,7%	-0,3%	1,5%	2,0%	2,1%
Reële groei decemberraming	-0,5%	0,5%			

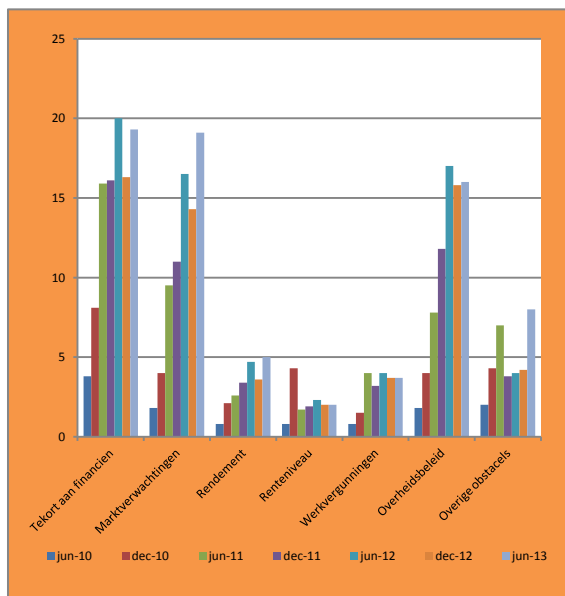
Bron: Ontwerpbegroting Curaçao 2014, CBCS december 2013

Het maatregelenpakket dat Curaçao heeft doorgevoerd, bedroeg in 2013 ANG 345 miljoen en loopt op tot ANG 500 miljoen in 2016. Daarmee bedroeg het pakket ongeveer 9% van het GDP. Opvallend is dat een pakket van deze omvang toch een beperkte economische invloed heeft. De economische en budgettaire situatie van het land na 10-10-2010 maakte de maatregelen noodzakelijk voor het langetermijnherstel, voor de korte termijn zou een hogere en vooral langdurige krimp voor de hand gellegen hebben. Verschillende redenen zijn denkbaar waarom dit uitgebleven is.

Het is niet ondenkbaar dat de maatregelen bijgedragen hebben aan het vertrouwen in de toekomst. Uit de conjunctuurindicator van het CBS blijkt dat de investeringsgeneigdheid in de eerste helft van 2013 echter lager was dan in 2012. De afgelopen jaren waren investeringsbelemmeringen in de eerste plaats financieringsproblemen, sinds 2013 zijn daar echter negatieve marktverwachtingen bij gekomen. Beide worden door 19% van de bedrijven genoemd als belangrijkste reden om niet te investeren. Negatieve marktverwachtingen zouden samen kunnen hangen met de lastenverzwaringen die het afgelopen jaar zijn doorgevoerd. Op de derde plaats staat het overheidsbeleid, dat echter minder vaak genoemd wordt sinds halverwege 2012, toen het vertrouwen in het regeringsbeleid op een dieptepunt was beland. De toename van

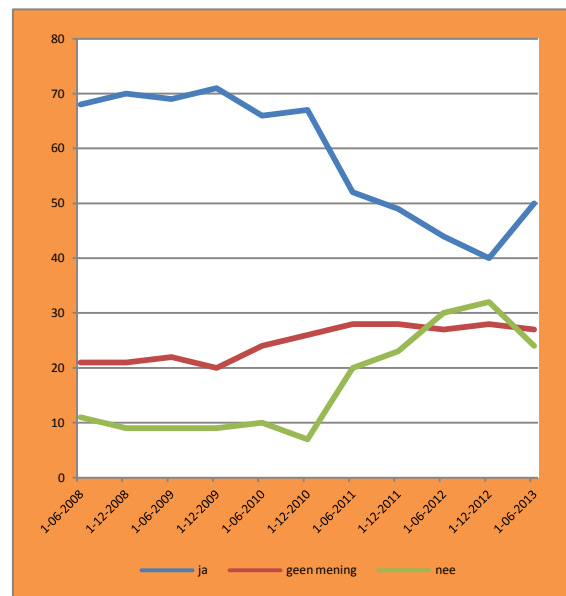
investeringsbelemmeringen wil niet zeggen dat het vertrouwen in de toekomst afgenomen is, integendeel. Het vertrouwen is in de eerste helft van 2013 duidelijk toegenomen; 51% van de bedrijven zegt weer vertrouwen te hebben, tegen 41% een half jaar eerder. Hiermee is een negatieve trend, waar sinds juni 2011 sprake van was, doorbroken. Dit toenemende vertrouwen blijkt ook uit het feit dat de rating van Standard&Poor's het afgelopen jaar is verhoogd. Dat is bijzonder in een tijd waarin de meeste landen minder vertrouwen ondervinden van internationale creditrating bureaus, waaronder Nederland en Aruba. Een hersteld vertrouwen, hoe wankel misschien ook, zou een verklaring kunnen zijn voor het relatief beperkt blijven van de krimp. Een andere en misschien belangrijkere reden, is dat een groot deel van de maatregelen weliswaar heeft geleid tot minder bestedingen, maar niet per definitie tot minder binnenlandse productie. In 2013 is een stijging van de netto buitenlandse vraag opgetreden en heeft de overheid meer geïnvesteerd, vooral in het wegennet.

Figuur 4: Investeringsbelemmeringen in %

Bron: CBS Curaçao, Conjunctuurindicator 1^e helft 2013

Figuur 5: Vertrouwen in de toekomst

Bron: CBS Curaçao, Conjunctuurindicator 1^e helft 2013

Voor een kleine open economie als die van Curaçao zullen afnemende bestedingen in eerste instantie leiden tot afnemende importen. Terugdringen van de overheidstekorten zal dan ook bijdragen aan de verbetering van de lopende rekening en dus van de officiële reservepositie van het land. Dat laatste is inderdaad zichtbaar; de importen namen af, maar tegelijkertijd daalden ook de exporten, mogelijk als gevolg van een verslechtering van de concurrentiepositie. Per saldo was sprake van een verbetering van de netto buitenlandse vraag. Voor 2014 wordt verwacht dat de export weer toeneemt. In hoeverre dat opweegt tegen stijgende importen is de vraag omdat de grondstofprijzen een onzekere factor blijven en omdat de overheidsinvesteringen, die een hoge invoercomponent kennen, verder toenemen.

Als de afnemende bestedingen inderdaad in belangrijke mate opgevangen zijn door een dalende import, dan moet dat zichtbaar zijn in de binnenlandse productie en dan vooral in de werkloosheidscijfers. Recente cijfers van CBS Curaçao geven aan dat de werkloosheid fors gestegen is tussen 2011 en 2013, te weten van 9,8% van de beroepsbevolking naar 13%. Dit is echter niet veroorzaakt door een daling van het aantal werkenden, zoals te verwachten zou zijn als de productie

inderdaad afgenomen zou zijn, maar door toename van de beroepsbevolking. De participatiegraad boven de 15 jaar is toegenomen van 57,9% in 2011 naar 59,5% in 2013. De werkloosheid is vooral veroorzaakt door een toename van het aantal jongeren op de arbeidsmarkt en door een grotere toestroom van vrouwen op de arbeidsmarkt. Ondertussen is 52,1% van de bevolking boven de 15 jaar werkzaam, wat internationaal gezien laag is; het gemiddelde van enkele landen in de regio (Jamaica, Trinidad en Tobago, Bahamas en Guyana) is 60,9%. Vooral de jeugdwerkloosheid van 37,2% is zorgwekkend, ook omdat de toename van het aantal werkenden vooral bij de 55-plussers geconcentreerd is, deels als gevolg van de verlenging van de pensioenleeftijd.

De economie zal in de komende jaren sterk aan moeten trekken om de jeugd aan de slag te krijgen. Tegelijkertijd neemt de groep 65-plussers toe. Zonder een stijging van de werkzame beroepsbevolking zullen steeds minder werkenden voor steeds meer afhankelijk moeten gaan zorgen. Een toename van de verhouding actieven/inactieven is dus noodzakelijk.

2.5 Sint Maarten: groeierherstel

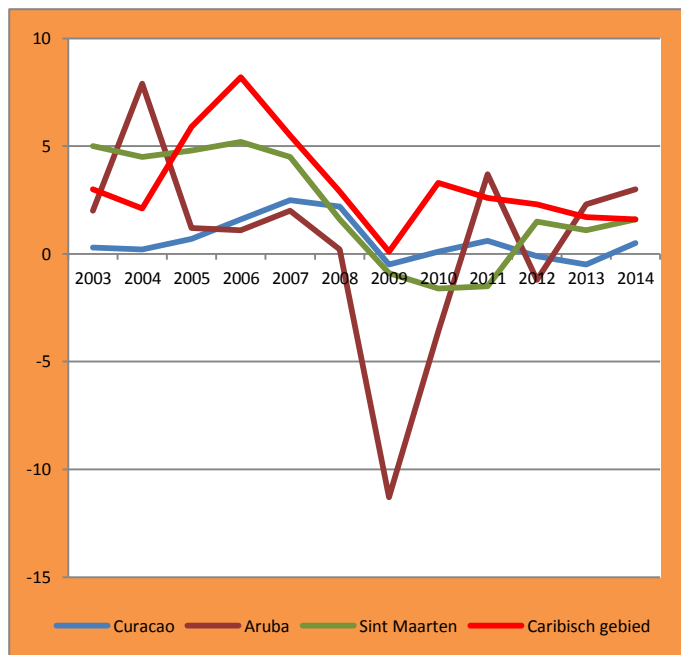
Sint Maarten is net als de rest van de regio hard getroffen door de crisis. Vanaf het begin van deze eeuw gerekend heeft Sint Maarten de hoogste groei van het Koninkrijk gekend. Vóór het begin van de crisis was een omslag echter al zichtbaar. Na 2008 is de economie snel teruggelopen vanwege de eenzijdige afhankelijkheid van het Noord-Amerikaans toerisme. Conjunctureel reageert de economie hierdoor sterk op schokken, maar kan het ook snel weer uit een dal klimmen.

Sint Maarten vertoonde in 2012 daarom na drie jaar van krimp al weer een reële groei. Ook 2013 is naar verwachting met een groei van meer dan 1% afgesloten. Halverwege het jaar was in ieder geval zichtbaar dat de toerismegerelateerde industrie weer een groei liet zien en dat de investeringen (zowel publiek als privaat) weer aantrokken. Het gaat in 2013 vooral om de sector *verbonden* aan het toerisme die weer een groei laat zien, vooral de toename aan reparatiewerkzaamheden aan jachten. Het aantal toeristen kent een (licht) dalend verloop. De sectoren hotels en restaurants en de financiële dienstverlening krompen. Als de groei in de Verenigde Staten doorzet, dan zal een hogere groei voor 2014 mogelijk zijn. De Centrale Bank raamt nu een groei van 1,6%.

2.6 De overheidsfinanciën

In tegenstelling tot Curaçao is Sint Maarten vanaf de start van de landstatus in veel mindere mate geconfronteerd geweest met sterk stijgende tekorten. In 2010 was de schuld van het voormalige land en de eilandgebieden gesaneerd. Dat betekende niet dat de oorzaken van de schuld weg waren. In 2011 vertaalde dit zich in Curaçao in een tekort van de collectieve sector van ongeveer 5%. In 2012

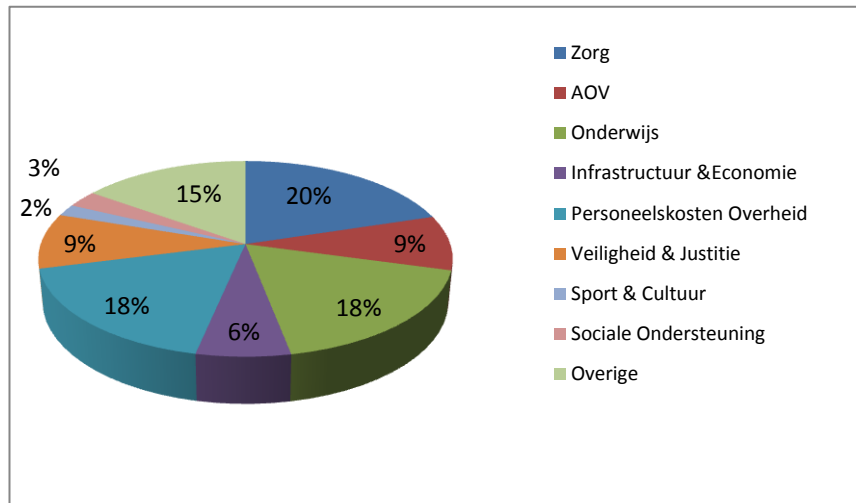
Figuur 6: Economische groei

Bron: Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten, Centrale Bank van Aruba, IMF World Economic Outlook

werd besloten de omzetbelasting te verhogen van 5 naar 6% en werden er enkele incidentele maatregelen genomen, waardoor het tekort iets daalde maar rond de 4% bleef. Na 2013 zou zonder maatregelen het tekort verder toenemen en naar verwachting ook de schuld van de overheid. Was het eerst nog mogelijk in te teren op

Figuur 7: Samenstelling Collectieve uitgaven Sint Maarten 2013

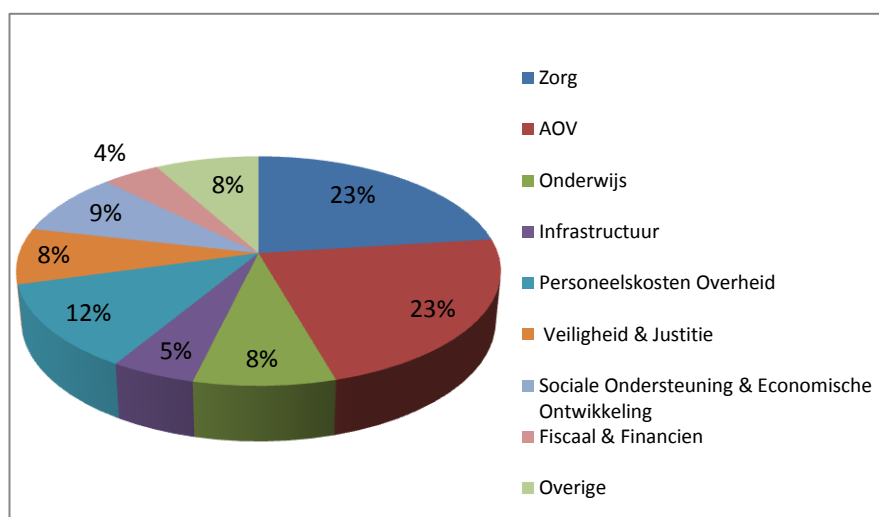
Bron: Begroting Sint Maarten, SZV Sint Maarten

liquiditeitsreserves bij de overheid en op de fondsen bij de Sociale VerzekeringsBank (SVB), deze raakten nu snel op. Zonder maatregelen zou het tekort boven de 10% zijn uitgekomen.

De financiën van Sint Maarten ontwikkelden zich anders. De centrale overheid was gedurende de hele periode min of meer in evenwicht. Anders was het bij de sociale fondsen. De fondsen in Curaçao vertonen al jaren tekorten, omdat er meer uitkeringen verstrekt worden dan dat er premies binnen komen. In Sint Maarten kent het merendeel van de fondsen een overschot. De fondsvermogens nemen dus nog steeds toe. In de komende jaren zal echter ook Sint Maarten fondstekorten krijgen, omdat het een kwestie van tijd is voordat ook daar vergrijzing gaat optreden. Al met al zal Sint Maarten in de nabije toekomst dus ook met tekorten geconfronteerd worden, wat het belang onderstreept van het tijdig nemen van maatregelen om de sociale zekerheidsuitgaven te beperken (verhoging AOV-leeftijd en maatregelen in de gezondheidszorg) en de belastinginkomsten te verhogen. Uit figuur 7 en 8 blijkt duidelijk in hoeverre de demografie de collectieve uitgaven beïnvloedt. Curaçao besteedt procentueel gezien veel meer van het budget aan AOV dan Sint Maarten: 23 versus 9%. Sint Maarten kan daardoor relatief gezien veel meer geld besteden aan onderwijs. Zonder nader beleid zal in de toekomst deze verhouding om kunnen slaan.

Curaçao heeft in 2013 het dreigende tekort weten om te buigen naar een houdbaar pad. Daartoe waren lastenverzwaringen onontkoombaar. De invoering van de basisverzekering betekende voor gepensioneerden een lastenverzwaring van ongeveer 10%-punt. De minstverdienenden

Figuur 8: Samenstelling Collectieve uitgaven Curaçao 2013

Bron: Begroting Curaçao, SVB Curaçao

hebben een lastenverlichting van 3%-punt gekregen. Overheidsgepensioneerden betaalden al 12% FZOG-premies. Alle burgers hebben een nominale premieverplichting van ANG 82 per jaar gekregen. Overige lastenverzwaringen zijn ontstaan door de differentiatie van het tarief van de omzetbelasting; aangenomen mag worden dat dit een nivellerende werking heeft gehad, omdat het tarief op luxeproducten verhoogd is, maar het tarief op veel eerste levensbehoeften is verlaagd. Werkgevers zijn geconfronteerd met een verhoging van de AOV-premie met 2%-punten. Per saldo zijn als gevolg van deze lastenverzwaringen dus vooral de gepensioneerden erop achter gegaan en de zelfstandigen omdat die zowel met een stijging van de werknemers- als de werkgeverspremies te maken kregen. Ontzien zijn de ambtenaren en de minstverdienenden.

Een tweede onderdeel van het herstellepakket betrof een daling van de uitgaven, zowel op de begroting van de centrale overheid als in de gezondheidszorg, bijvoorbeeld door pakketverkleiningen en maatregelen om de kosten van geneesmiddelen te laten afnemen. Voorgenomen beleid gericht op het terugdringen van de apparaatskosten in de publieke sector, is nog niet gerealiseerd.

In de derde plaats kende het pakket incidentele maatregelen. Verschuiving van het wegefonds naar de begroting, verlaging van de wettelijke reserve voor de fondsen en introductie van het schommelfonds vormen daarvan de belangrijkste voorbeelden. Meerjarig zullen verdere uitgavenbeperkingen een deel weer compenseren.

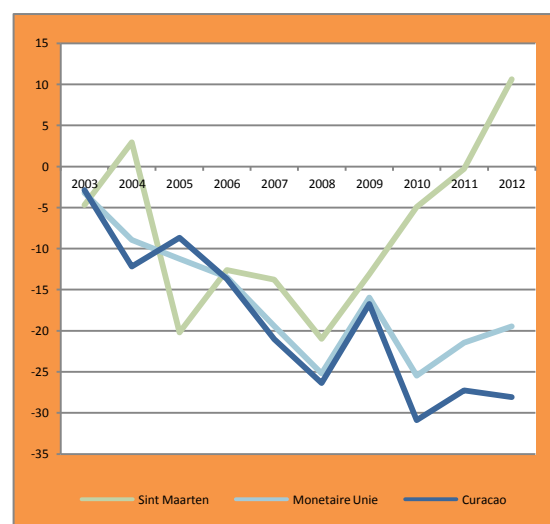
De verhoging van de AOV-leeftijd van 60 naar 65 jaar heeft in 2013 immers nog geen besparingen opgeleverd, maar zal dat vanaf 2014 wel gaan doen. Mogelijk, als de economie aantrekt en de nog niet gerealiseerde maatregelen gericht op ambtenaren genomen zijn, zal er vanaf 2014-2015 ruimte ontstaan voor lastenverlichtingen.

2.7 (Voorlopig) geen dubbel tekort

De schuldsanering in 2010, gecombineerd met het ombuigingspakket van Curaçao, heeft een situatie van een dubbel tekort weten te voorkomen. De schulden van beide landen zijn sinds 2010 goed beheerst. Verbonden aan de schuldsanering was de wettelijk vastgelegde norm dat de rentebetalingen van beide landen maximaal 5% van de inkomsten mochten bedragen. Op dit moment bedragen de renteuitgaven van de landen ongeveer 2,5% van de inkomsten. Er is dus onder de rentelastnorm nog aanzienlijke ruimte om in de komende jaren te lenen en daarmee om een begrotingstekort te hebben, mits de gewone dienst in evenwicht is. Curaçao heeft nu een schuld van 31% van het GDP, Sint Maarten van 23%.

Door de aanhoudende tekorten op de lopende rekening is aandacht voor een dubbel tekort voor Curaçao en Sint Maarten dan ook bepaald gerechtvaardigd. Dat betekent dat de regeringen zeer prudent zullen moeten omgaan met de onder de rentelastnorm bestaande ruimte om te lenen en zich zullen moeten beperken tot overheidsinvesteringen die een groeiverhogend effect hebben. Daarnaast brengt het in historisch opzicht lage gemiddelde rentepercentage van 2,8%, zoals dat nu geldt voor de landen, het risico met zich mee dat de rente hoger zal zijn als de schulden

Figuur 9: Saldo lopende rekening in % GDP

Bron: CBCS, CBS Curaçao

hergefinancierd moeten worden. Rond 2017 zullen de eerste leningen verlopen. Ook geldt dat, als er onvoldoende voorzieningen getroffen zijn voor onderhoud en vervanging van kapitaalgoederen, de landen in problemen kunnen komen als alle ruimte opgaat aan herfinanciering.

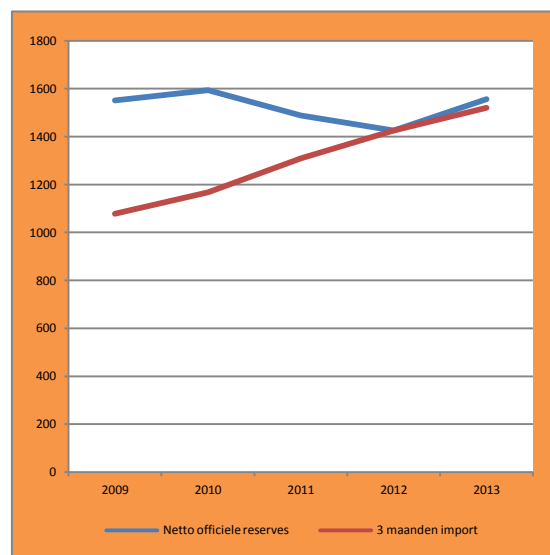
Figuur 9 laat zien dat het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans al een aantal jaren beweegt tussen de 20 en 30% van het GDP. In het merendeel van de getoonde jaren droegen zowel Curaçao als Sint Maarten bij aan dit tekort, maar in 2012 behaalde Sint Maarten voor het eerst in jaren weer een overschot. Of dit tijdelijk of structureel is, zullen de komende jaren uit moeten wijzen. Voor 2013 wordt een lichte verbetering verwacht van het saldo op de lopende rekening. Het aantrekken van de export, voor een belangrijk deel als gevolg van het toerisme, is een belangrijke reden. Mede als gevolg van de maatregelen gericht op het gezond maken van de overheidsfinanciën en het krappe monetaire beleid, nemen de importen af. De internationale daling van de grondstofprijzen speelt daarnaast een belangrijke rol. Voor Curaçao wordt het toerisme steeds belangrijker, terwijl de bijdrage van de financiële en zakelijke dienstverlening ieder jaar verder afneemt. De financiële en zakelijke dienstverlening levert sowieso een steeds minder grote bijdrage aan het GDP, al is het nog steeds de grootste sector in Curaçao. Opvallend is dat de op één na grootste sector op Curaçao de overheid is. De economie van Sint Maarten is eenzijdig samengesteld; de deviezen komen vooral uit toerisme binnen.

Voor Curaçao bedraagt de import van goederen en diensten momenteel 100% van het GDP, voor Sint Maarten zelfs 115%. Het beleid van de Centrale Bank is erop gericht om de betalingsbalanstekorten terug te dringen door kasreserveverplichtingen voor banken en kredietrestricties. De daling in de buitenlandse reserves is in 2013 gematigd geweest.

Hiermee lijkt een in 2010 begonnen trend gekeerd te zijn, al moet een nadere analyse uitwijzen of de oorzaak op de lopende rekening gevonden moet worden of op de kapitaalrekening. De combinatie van een krap monetair beleid van de Centrale Bank, samen met het maatregelenpakket van de overheid van Curaçao, moesten in beginsel wel leiden tot een toename van de officiële reserves. Afgezet tegen de internationaal gebruikelijke norm voor de omvang van de officiële reserves is de situatie echter niet buiten de gevarenszone. De hoeveelheid officiële reserves beweegt zich nog steeds nabij de drie maanden import die het IMF als norm hanteert (zie figuur 10).

Als in de komende periode zowel Curaçao als Sint Maarten een serieuze investeringsagenda gaan uitvoeren, dan dreigt toch weer een verder wegzakken van de reservepositie. De bouw van een nieuw ziekenhuis in Curaçao zal niet alleen de werkgelegenheid in de bouw doen stijgen, maar ook de import. Aangezien een groot gedeelte gefinancierd wordt door in het buitenland afgesloten leningen hoeft dit niet automatisch te leiden tot een even grote afname van de reserves, maar of de ingezette toename zich zal voortzetten is ook de vraag.

Figuur 10: Reserves afgezet tegen de norm

Bron: Centrale bank van Curaçao en Sint Maarten

De Centrale Bank heeft na het eerste kwartaal van 2013 een analyse gemaakt van de reële wisselkoers van zowel Curaçao als Sint Maarten. Vanaf 2007 apprecieert de reële wisselkoers van Sint Maarten en vanaf 2010 die van Curaçao ook. Deze reële appreciaties wijzen er op dat beide landen steeds minder concurrerend worden. Voor Curaçao zal de zwakkere Euro in 2010 en 2012 een belangrijke rol gespeeld hebben vanwege het belang van Europa als handelspartner. Voor Sint Maarten geldt dit veel minder omdat 72% van de handel zich afspeelt met de Verenigde Staten. De oorzaken van de sterke prijstoenamen kunnen ook niet gedurende de hele periode aan lastenverzwaringen gelegen hebben.

Tabel 2: Reële wisselkoersen

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Curaçao	100	96,88	96,02	96,49	98,73	104,20
Sint Maarten	100	106,89	108,56	110,47	111,52	114,67

Bron: Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (2013b)

2.8 Conclusie

Het maatregelenpakket dat de regering in 2013 heeft doorgevoerd op Curaçao, heeft de koopkracht van een aantal groepen verslechterd, maar in termen van economische groei minder nadelige gevolgen gehad dan gevreesd werd. Dit onderstreept dat de kleine open economie ertoe kan leiden dat zowel een budgettaire verkrapping als een verruiming meteen wegsijpelt naar het buitenland. In die zin moeten ook de effecten van de investeringsprogramma's die beide overheden voorbereiden, niet overdreven worden. Op korte termijn zal er ongetwijfeld een effect zijn op koopkracht en werkgelegenheid. Op de lange termijn zal dit effect weer verdwijnen als de investeringen geen bijdrage leveren aan het verbeteren van de concurrentiepositie of leiden tot een importvervangende productie. Immers, het enige effect in economische termen is dan een verdere verslechtering van de lopende rekening en wederom een omvangrijke schuld van de overheid.

Curaçao en Sint Maarten scharen zich hiermee duidelijk tussen de andere landen in de regio. Teveel gericht op import, een te geringe exportsector of importvervangende industrie en een te lage productiviteit. Een groot deel van de capaciteit ligt braak, getuige de lage participatiegraad en de overliquiditeit van het bankwezen, maar investeringsmogelijkheden zijn schaars. De landen in het Caribisch gebied zijn klein en hebben dus te maken met gelijksoortige problemen die vooral een kwestie van schaal zijn; te weinig mededinging, veel overheidsvennootschappen en weinig bestuurskracht. Nu het einde van de crisis in zicht komt, beschikken Curaçao en Sint Maarten over een uitzonderlijke kans om deze problematiek het hoofd te bieden. De schuldsanering geeft hen nog steeds een enorme voorsprong op de rest van de wereld.

Economische bedrijvigheid Curaçao: bunkering

3. werkzaamheden Cft in 2013.

3.1 Inleiding

Het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten rapporteert en adviseert de ministers van Financiën van de landen Curaçao en Sint Maarten, de Staten van beide landen, de besturen en de Rijksministerraad. Het verstrekt inlichtingen over zijn werkzaamheden aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Financiën van Nederland en aan de besturen van de landen Curaçao en Sint Maarten. Het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba rapporteert en adviseert de openbare lichamen en de minister van BZK. Het verstrekt inlichtingen over zijn werkzaamheden aan de ministers van BZK en van Financiën en aan de bestuurscolleges van de openbare lichamen. In bijlage 4 is opgenomen hoeveel adviezen het Cft in 2013 heeft uitgebracht en aan wie.

Twee keer per jaar doen de beide Colleges verslag van de werkzaamheden aan de Rijksministerraad, de besturen en de Staten van de landen en aan de Ministerraad van Nederland en de besturen en eilandsraden van de openbare lichamen. De interne werkwijze van het College is vastgelegd in een bestuursreglement. In 2013 is dit bestuursreglement voor beide colleges vernieuwd.

3.2 Het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten

3.2.1 Curaçao

Halverwege 2012 heeft het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten de Rijksministerraad geadviseerd een aanwijzing te geven aan Curaçao. In juli 2012 is deze aanwijzing gegeven, waarna het land in beroep is gegaan bij de Raad van State van het Koninkrijk. In november is het besluit op het beroep tegen de aanwijzing genomen. Het College financieel toezicht heeft in de eerste halfjaarrapportage over 2012 verslag gedaan van de overwegingen die geleid hebben tot het advies om een aanwijzing te geven. In de tweede halfjaarrapportage over 2012, die begin 2013 is verschenen, is het vervolgtraject beschreven.

De Staten hebben in januari de begroting 2013 goedgekeurd en begin maart heeft het Cft zijn advies uitgebracht. De begroting behelsde ambitieuze voornemens van de regering om de ontspoorde overheidsfinanciën weer in balans te krijgen. Het Cft achtte op dat moment de voornemens dermate ambitieus dat het niet onmiddellijk akkoord is gegaan, maar aanvullend geadviseerd heeft conform de procedure zoals beschreven op pagina 12 van dit jaarverslag. De eerste maanden van het jaar stonden voor Curaçao in het teken van het doorvoeren van deze voornemens. Op 10 april heeft het Cft geconstateerd dat de voortvarendheid waarmee de voornemens doorgevoerd werden voldoende was. Door dit vertrouwen uit te spreken, heeft het Cft ook een uitspraak gedaan over de aanwijzing. Aan vier van de zes onderdelen was op dat moment in de ogen van het Cft voldaan. Belangrijk was dat door deze uitspraak voor Curaçao de weg weer open stond leningen af te sluiten voor kapitaalinvesteringen. Sinds 10-10-2010 had Curaçao nog niet van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Velen vroegen zich of het nemen van het maatregelenpakket er inderdaad toe zou leiden dat er weer geleend zou mogen worden. Dat in juli een lening van ANG 60 miljoen werd goedgekeurd

en er tegen nog geen 3% rente op werd ingeschreven door Nederland, heeft een belangrijke rol gespeeld in het herwinnen van vertrouwen over en weer.

Dat er geleend kon worden was belangrijk voor Curaçao, omdat daardoor begonnen kon worden met het economische herstelprogramma; in feite fase 2 van het maatregelenpakket. Vertrouwen in de overheidsfinanciën is een belangrijke randvoorwaarde voor economisch herstel, publieke investeringen kunnen een aanvulling hierop zijn. De lening van ANG 60 miljoen maakte het mogelijk om in de tweede helft van het jaar een aanvang te maken met het renoveren van wegen en schoolgebouwen. De bouw van een nieuw ziekenhuis kon niet van start gaan vanwege discussies over de locatie. Nadat die discussie afgerond was en er duidelijkheid ontstond over de kosten en de businesscase kon de volgende stap gezet worden. Er moet voldoende zekerheid zijn dat het nieuwe ziekenhuis geen verliesgevend orgaan wordt, voordat er geleend kan worden. Eind december zijn de eerste stappen gezet richting de bouw, in de eerste maanden van 2014 wordt duidelijk of ook de financiering rond is.

Een groot deel van de werkzaamheden in 2013 bestond uit het monitoren van de effectiviteit van de genomen maatregelen en de in gang gezette optimalisatie van het overheidsapparaat, dat ook in de komende jaren tot besparingen zal moeten leiden. De nieuwe basisverzekering en de lastenverzwaringen in de sociale zekerheid, de differentiatie van de omzetbelasting en het terugdringen van de personeelskosten waren ingrijpende maatregelen waarvan op voorhand niet zeker was of de verwachte opbrengsten ook in voldoende mate gerealiseerd zouden worden. In totaal had de regering een pakket van 25 maatregelen in voorbereiding, dat in 2013 een kleine ANG 350 miljoen op zou moeten leveren. Uiteindelijk zijn bijna alle maatregelen ook genomen, met uitzondering van de maatregelen ten aanzien van de apparaatskosten. De geplande besparingen zijn echter wel gerealiseerd. Niet alleen het realiseren van de maatregelen is van belang, maar de regering heeft zich ook gericht op het voorbereiden van een aanvullend reparatiepakket om ongewenste effecten te corrigeren. Dat heeft dan vooral betrekking op het effect dat gepensioneerden er in 2013 op achteruit zijn gegaan, terwijl andere groepen erop vooruitgegaan zijn. De vacaturestop, die onderdeel vormde van de aanwijzing, is van kracht gebleven waardoor de personeelskosten afgenomen zijn. Begin 2014 heeft het Cft geoordeeld dat ook aan dit onderdeel van de aanwijzing is voldaan. Wel blijft van belang dat de regering zich blijft inzetten voor de verkleining van het amtenarenapparaat onder gelijktijdige verhoging van de effectiviteit en efficiency van de dienstverlening.

Een derde onderdeel van de advisering van het Cft in 2013 betrof de compensatie van de tekorten van het land sinds 2010. In totaal is door de tekorten in 2010, 2011 en 2012 het vermogen met een kleine ANG 300 miljoen afgenomen. Voor een deel is dit gecompenseerd met eenmalige ontvangsten uit hoofde van de Belastingregeling van het Koninkrijk die het voormalige eilandgebied gereserveerd had, voor een ander deel door ontvangsten van het land die niet tot besteding zijn gekomen.

Er zijn in 2013 grote stappen gezet om de overheidsfinanciën weer beheersbaar te maken. Het begrotingsproces en het financieel beheer blijven echter wel achterstanden vertonen. Eind 2013 had het land Curaçao nog geen enkele vastgestelde jaarrekening. Achterstanden in het verbeteren van de administraties en boekhouding blijven groot. Het toezicht wordt hierdoor bemoeilijkt, maar ook het budgetrecht van de Staten is in het geding en de burgers krijgen onvoldoende zicht op wat er gebeurt

met hun belastinggelden. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de stand van zaken van het begrotingsproces en van de vertragingen die opgetreden zijn.

Tot slot is het Cft aandacht blijven vragen voor de situatie van de overheidsvennootschappen. Nu de centrale overheid en de sociale zekerheid naar het zich laat aanzien uit de gevarenzone komen, zijn de overheidsvennootschappen een logisch vervolg van het herstelprogramma. In 2013 zijn de eerste stappen gezet daartoe, maar in 2014 moet zeker op dit terrein nog veel gebeuren.

3.2.2 Sint Maarten

De begroting van Sint Maarten was aan het begin van 2013 nog niet vastgesteld. Het Cft heeft eind december 2012 aan de Rijksministerraad (RMR) laten weten uitzicht te hebben op een snelle vaststelling van de begroting 2013. Gedurende de eerste maanden van het jaar bleef het Cft die mening toegedaan. In een advies aan de regering van Sint Maarten van februari is een positief oordeel uitgesproken over de toen voorliggende ontwerpbegroting, voordat de Staten daar een uitspraak over zouden doen. Het ontwerp kende een grote volledigheid, onder andere door het terugdringen van betalingsachterstanden en maatregelen gericht op het verhogen van de tax-compliance. De Stichting Overheids Belastingaccountantsbureau (BAB) uit Curaçao was ingezet en een aantal indirecte belastingen, onder andere op alcohol en tabak, zou verhoogd worden. Het duurde echter uiteindelijk nog tot april voordat de begroting door de Staten werd goedgekeurd en ondanks toezeggingen van de regering, werd geen van de voorgenomen maatregelen in uitvoering genomen. Ook bleken de maatregelen gericht op de verhoging van de compliance en de inzet van de BAB niet de gewenste resultaten op te leveren.

Omdat kort nadat de Staten de begroting had goedgekeurd het kabinet viel, duurde het uiteindelijk tot juni voordat de goedgekeurde begroting door het demissionaire kabinet naar de Gouverneur werd verzonden. Deze stelde de begroting echter niet vast, maar stuurde haar na het aantreden van het nieuwe kabinet terug om te beoordelen of zij nog steeds voldeed aan de normen van de Rijkswet. Dat bleek niet het geval te zijn, het jaar was te ver gevorderd om de voorgenomen maatregelen nog te kunnen nemen. Om te voorkomen dat 2013 een verloren zou worden, had het nieuwe kabinet als eerste prioriteit het opstellen van een aangepaste begroting. Het sprak daartoe een deadline af met het Cft. Het Cft stelde dat, als ook deze deadline niet gehaald zou worden, de RMR geadviseerd zou worden een aanwijzing te geven. Dat laatste bleek noodzakelijk. De afgesproken deadline werd niet gehaald en begin september adviseerde het Cft daarom de RMR om een aanwijzing te geven. De RMR nam dit advies over. Onder druk hiervan is de begroting van Sint Maarten op 16 september vastgesteld. Op deze begroting heeft het Cft op 25 september een advies uitgebracht. Het Cft was van mening dat de begroting nog steeds niet in lijn was met de normen, maar dat er nu met grote spoed gewerkt moest worden aan de begroting 2014 om een herhaling te voorkomen. Eind december bleek echter dat er begin 2014 wederom geen begroting zou zijn. Op verzoek van de regering heeft het Cft toen ingestemd met uitstel met een maand. Toen deze termijn niet werd gerealiseerd, is vervolgens door de RMR een hoor- en wederhoorfase opgestart over de inhoud van de te geven aanwijzing. Gedurende deze fase is de begroting alsnog vastgesteld.

Omdat er in 2013 niet geleend kon worden voor noodzakelijke investeringen kwam de liquiditeitspositie in het geding. In de laatste maanden van het jaar daalden de liquiditeitsreserves in een snel tempo. Over een langere periode bezien is duidelijk geworden dat de ontvangsten structureel achterblijven en dat daarmee de aspiratie van een hoger voorzieningenniveau in de knel

is gekomen. Al sinds het begin van de landstatus blijven de belastingontvangsten in nominale termen min of meer gelijk, terwijl de economie in nominale termen sinds dat moment ongeveer 13% gegroeid is. Of de compliance loopt sterk terug, of de kwaliteit van de belastingdienst neemt steeds meer af. Hoe dan ook, feit is dat het land inmiddels zo'n ANG 55 miljoen per jaar misloopt. Versterking van de belastingdienst is een voorwaarde voor een gezonde financiering van het publieke voorzieningenniveau.

De kwaliteit van het financiële beheer, waaronder de belastingdienst, dient in de komende jaren bovenaan de agenda te staan. Nu Sint Maarten drie jaar de status van land heeft, moet helaas worden geconstateerd dat de kwaliteit van de instituties nog niet op orde is. De gevolgen hiervan kunnen groot zijn. Het Cft adviseert dringend om een inhaalslag op dit terrein te maken.

3.3 Het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Voor wat betreft de drie openbare lichamen constateert het Cft met tevredenheid dat in 2013 de begrotingsprocessen steeds beter verlopen en dat, naar het zich laat aanzien, geen tekorten zijn ontstaan. Wel kost het alle betrokkenen veel tijd om de weerbarstige wetgeving te doorgronden en toe te passen. Op hoofdlijnen is de wetgeving hetzelfde als die van voor 2010; het baten-lastenstelsel is nog steeds het uitgangspunt. De toepassing van de verschillende bepalingen uit de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en het Besluit begroting en verantwoording openbare lichamen BES, blijft echter een uitdaging. De wetgeving is relatief nieuw en de openbare lichamen zijn op het terrein van het financieel beheer nog aan het toegroeien naar het eindmodel. Het afgelopen jaar heeft meer duidelijkheid gegeven hoe binnen een baten-lastenstelsel omgegaan moet worden met het begroten van kapitaaluitgaven en met toevoegingen en onttrekkingen aan reserves.

Gebleken is dat het stelsel op twee gedachten hinkt; enerzijds de wens om net als gemeenten op baten-lastenbasis te werken, anderzijds de constatering dat de kaspositie belangrijk is. Anders dan gemeenten en de landen kunnen de openbare lichamen immers niet lenen, waardoor voor de uiteindelijke sturing de liquiditeitspositie van doorslaggevend belang blijft. Aan het eind van 2013 werd dit duidelijk voor Bonaire. De afgelopen jaren nam daar de hoeveelheid geld in kas steeds meer toe. Vanaf het derde kwartaal 2013 kwam daar plotseling verandering in. In een aantal maanden tijd verdampten de besparingen van de afgelopen jaren. Een nadere analyse leerde dat de kasontvangsten tegen vielen, terwijl de baten er wel waren. Investerings waar men jaren op had gewacht, gingen daarnaast in een keer van start. Vooralsnog ziet het er naar uit dat de kaspositie zich in 2014 weer herstelt, maar het derde kwartaal van 2013 vormt wel een belangrijk leerpunt voor het openbaar lichaam. Voor het Cft is het van belang te benadrukken dat het volgen van de begroting in termen van baten en lasten onvoldoende is en dat er meer zicht moet komen op de liquiditeitspositie. In het verlengde hiervan moet er meer zicht komen op de verplichtingen en de investeringen. Waar Bonaire worstelt met dit soort vraagstukken, heeft Sint Eustatius gekozen voor een pragmatische aanpak en een geheel nieuw administratiesysteem aangeschaft dat expliciet inzicht geeft in de liquiditeitspositie en de investeringen.

In termen van baten en lasten zullen de drie openbare lichamen waarschijnlijk een onderschrijding laten zien in de jaarrekeningen 2013. Saba heeft over de jaarrekening 2012 als eerste van de eilanden, maar ook voor de eerste keer in de lange geschiedenis van de eilanden, een positief oordeel van de accountant ontvangen voor wat betreft het getrouwe beeld. Hiermee is een grote

stap gezet die hopelijk bestendig wordt. Begrijpelijkerwijs rust de verbetering van het financieel beheer op de schouders van enkelen. De schaal maakt de administratie overzichtelijk, maar vergroot het gevaar dat slechts enkelen alles 'in hun hoofd' hebben zonder dat hier voldoende over gerapporteerd wordt.

Op Sint Eustatius is in 2013 een belangrijke stap gezet met het op orde brengen van de administratie. Een omvangrijke opschoning heeft ervoor gezorgd dat er voor het eerst duidelijkheid bestaat over de vermogenspositie. Het voorafgaand toezicht waar het eiland in 2011 en 2012 onder stond is begin 2013 opgeheven, waarbij Sint Eustatius heeft laten zien dat verbeteringen snel mogelijk zijn en ook een structureel karakter kunnen hebben. Bonaire heeft voor het tweede achtereenvolgende jaar een uiterst kritisch rapport ontvangen van de accountant. Het openbaar lichaam is na aanvankelijke verbeteringen in 2010 en 2011 in de afgelopen twee jaar weer teruggevallen. Aankondigingen daarvan waren zichtbaar in de omvangrijke onderuitputtingen in de afgelopen jaren. Bonaire leek onvoldoende bestuurskracht te hebben om de investeringen tot stand te brengen waar zij wel fondsen voor had. Toen deze investeringen eenmaal begonnen te lopen, bleek de interne organisatie niet in staat om dit goed te monitoren. Aan het begin van 2014 staat dit openbaar lichaam voor een grote uitdaging om nu in een snel tempo verbeteringen door te voeren.

3.4 Een vooruitblik op 2014

De ervaringen die het Cft in de afgelopen jaren heeft opgebouwd en de ontwikkelingen in 2013 bevatten enkele belangrijke lessen voor vormgeving en uitvoering van het financieel toezicht.

1. De overheid is groter dan alleen de administratie van het land.

De begrotingen van de landen Curaçao en Sint Maarten staan onder toezicht. De risico's voor deze begrotingen en dus ook de meerjarige houdbaarheid ervan, staan echter onder invloed van omstandigheden die niet direct onder het bereik van het toezicht vallen. Het meest direct zichtbaar is dit geweest voor Curaçao. De onbeheersbare overheidsuitgaven waren veroorzaakt door ontwikkelingen in de sociale zekerheid waar de regering direct voor verantwoordelijk is, zonder dat de uitgaven op de begroting van het land staan. De SVB als uitvoeringsorgaan van het land werd weliswaar met tekorten geconfronteerd, maar het land moet deze bijstorten en bepaalt de hoogte van de premies, van de uitkeringen en het verzekerde pakket. Er kan dus niet gesproken worden over een scheiding tussen de begroting van het land en de begroting van de SVB. Beide zullen meegenomen moeten worden wil er sprake zijn van een toereikend toezicht. Op Sint Maarten is dit minder actueel omdat de fondsvermogens minder kwetsbaar zijn, maar ook daar zal op termijn de vergrijzing leiden tot afnemende vermogens. Het uitvoeringsorgaan Sociale- en Ziektekostenverzekeringen (SZV) moet dus nu al integraal in het toezicht betrokken worden. Ook de overheidsvennootschappen, overheidsstichtingen en andere organen waarvoor de overheid verantwoordelijk is, moeten beoordeeld worden wil er sprake zijn van een toereikend toezicht.

2. De begroting is meer dan baten en lasten.

Weliswaar luidt de begroting in termen van baten en lasten, de liquiditeitspositie is net zo belangrijk. Sint Maarten dreigde dit jaar in liquiditeitsproblemen te komen aangezien het land niet kon lenen voor noodzakelijke investeringen en geconfronteerd werd met achterblijvende belastingontvangsten. Bonaire laat zien dat een openbaar lichaam een positieve exploitatie kan hebben, maar in liquide middelen toch hard achteruit kan lopen als gerealiseerde baten niet ook

concreet in kas gestort worden. Als dit vaker gebeurt en het om veel geld gaat, kan een financieel gezonde overheid op een gegeven moment toch niet meer aan haar verplichtingen voldoen. Aangezien het Cft ingesteld is om schulden en betalingsachterstanden te voorkomen, is toezicht op de kas van groot belang.

3. Financieel beheer vraagt om extra aandacht.

Het achterwege blijven van een begroting en de reële daling van belastingontvangsten op Sint Maarten komen beide voort uit een financieel beheer dat niet op orde is. Dit geldt ook voor Bonaire en Sint Eustatius. De situatie op Curaçao en Saba is beter, maar nog zeker niet uit de gevarenzone. De onzekerheden die de accountant jaarlijks signaleert voor in ieder geval Sint Maarten en Bonaire, zijn zo groot dat met recht de vraag gesteld kan worden of het voeren van toezicht wel goed mogelijk of althans compleet is. De landen en de openbare lichamen zitten uiteraard in een groeitraject, waardoor de afgelopen jaren het voordeel van de twijfel gerechtvaardigd was. Het afgelopen jaar heeft echter zeker voor Sint Maarten en voor Bonaire aangetoond dat hier grenzen aan zijn en dat een proactief toezicht, dat ook in staat is om sneller te escaleren, geboden is. Ten aanzien van het afleggen van verantwoording en het bieden van transparantie hebben de landen en de openbare lichamen sowieso nog een lange weg te gaan.

3.5 De analyse van Transparency International

Het afgelopen jaar verscheen in Curaçao het 'National Integrity System Assessment' rapport over Curaçao. Dit door Transparency International opgestelde rapport analyseert in opdracht van de regering het integriteitssysteem van het land; dat wil zeggen de instituties en hun werking en de mate waarin zij gericht zijn op het voorkomen van corruptie. Dit systeem, dat overeenkomt met de 'organisatie' van het land, gaat uit van veertien zogenaamde pijlers. In de pijler 'Rekenkamer en toezichthoudende organen op de publieke sector' wordt ook het College financieel toezicht beschreven.

Transparency International is van mening dat de pijler van toezichthoudende organen op de publieke sector samen met de pijler van de wetgevende macht en die van de Ombudsman de sterkste drie pijlers van het land Curaçao vormen. De aanwijzing die op advies van het Cft in 2012 gegeven is, noemt zij als een van de weinige voorbeelden van effectief toezicht. Hier staat tegenover dat de werking van deze pijler staat of valt met de mate waarin de andere pijlers in staat of bereid zijn, advisering of uitspraken op te volgen. Het gaat immers om het hele systeem dat bepaalt hoe effectief toezicht is.

Samenvattend zijn de belangrijkste bevindingen met betrekking tot het Cft van Transparency International de volgende:

1. Het budget van het Cft wordt voldoende geacht om de bij wet toegewezen taken uit te voeren. Ook de personele bezetting is voldoende en van een voldoende niveau.
2. Onafhankelijkheid is gegarandeerd doordat in de Rijkswet is opgenomen dat leden van het Cft zonder last of ruggespraak opereren. De wet kan alleen aangepast worden als alle landen hiermee instemmen. Leden zijn benoemd door de RMR en kunnen ook alleen door de RMR geschorst worden. De Rijkswet geeft aan of er incompatibiliteiten zijn qua nevenfuncties en geeft aan dat nevenfuncties gepubliceerd moeten worden.

3. De Rijkswet geeft aan welke adviezen openbaar gemaakt moeten worden en de wijze waarop dat gebeurt. In de praktijk opereert het Cft transparant doordat veel adviezen te vinden zijn op de website. Aangezien de begroting van het Cft gefinancierd wordt vanuit de begroting van de minister van BZK, is deze openbaar via het Nederlandse begrotings- en verantwoordingsproces.
4. Het Cft informeert de besturen van de landen en van het Koninkrijk iedere zes maanden en verschaft op verzoek informatie aan de Raad van Ministers van de landen, de besturen van de openbare lichamen en aan de ministers van BZK en van Financiën in Nederland. De begroting en administratie van het Cft vallen onder het bereik van de Nederlandse comptabiliteitswet en daarmee onder de controle van de interne en externe accountant van de Nederlandse overheid. De jaarrekening van het Cft vormt onderdeel van de jaarrekening van het ministerie van BZK. In de praktijk wordt de controle als goed beoordeeld.
5. Op adviezen van het Cft kan geen beroep worden aangetekend. Alleen op besluiten van de RMR kan beroep aangetekend worden door de landen.
6. Medewerkers van het secretariaat en leden van het College vallen onder de regels betreffende nevenfuncties en accepteren van cadeaus. Als Nederlandse rijksambtenaren vallen de medewerkers onder de Nederlandse wet- en regelgeving voor wat betreft integriteit. Ook zullen zij een ambtseed af moeten leggen.
7. Er zijn onvoldoende mogelijkheden om jaarrekeningen van de overheid en van overheidsvennootschappen voldoende te monitoren en beoordelen. Zelfs de tijds beschikbaarheid is niet gegarandeerd en naleving van de adviezen en informatieverzoeken kan niet voldoende afgedwongen worden.

Het College is het eens met de bovenstaande bevindingen. Met betrekking tot bevinding 3 voegt het Cft nog toe dat het streeft naar transparantie, vandaar dat het regelmatig persconferenties geeft en het via gastcolleges en lezingen een toelichting geeft over zijn werkzaamheden. Via de website wordt het merendeel van de advisering openbaar gemaakt, maar hierbij gelden wel enige randvoorwaarden. Advisering die gericht is aan de Staten of de Eilandsraden vormt onderdeel van het publieke debat en wordt meteen openbaar gemaakt. Advisering alleen gericht aan besturen van de landen of de openbare lichamen wordt openbaar gemaakt na drie weken. Op deze manier is het mogelijk voor de besturen om zich te bezinnen op de advisering en een reactie voor te bereiden. Advisering aan de Rijksministerraad wordt niet openbaar gemaakt. Voor wat betreft bevinding 6 voegt het Cft nog toe dat alle medewerkers inderdaad een ambtseed afgelegd hebben. Bevinding 7 verdient aandacht in de komende evaluatie van de Rijkswet.

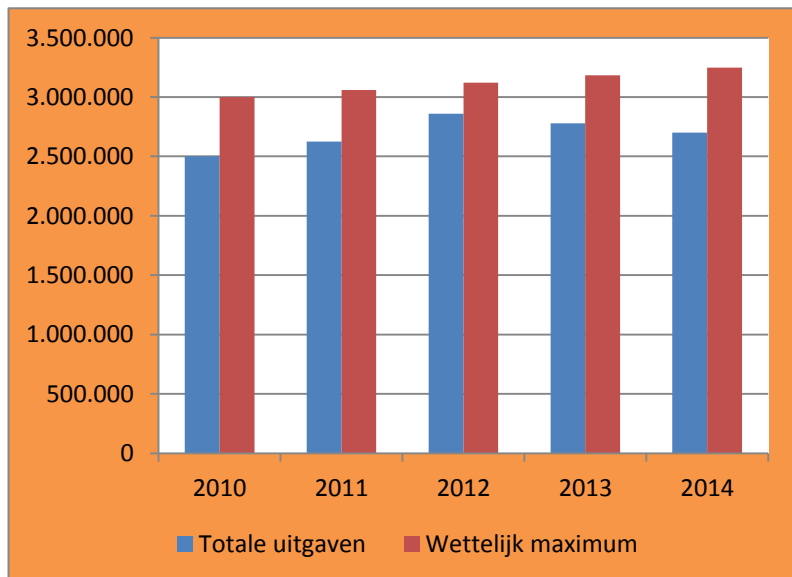
Voor het Cft heeft Transparency International één advies: maak de interne governance transparant, inclusief integriteitsregelgeving en nevenfuncties van de leden van het College.¹⁰ Aangezien medewerkers van het Cft in dienst zijn van de minister van BZK, geldt voor hen de wet- en regelgeving die ook geldt voor de overige ambtenaren van de minister. Het betreft hier het Algemeen Rijksambtenaren Reglement (ARAR) en de Arbeidsvoorwaardenregeling Lokaal Personeel (ALP), maar ook regelgeving van een lager niveau, zoals onkostenvergoedingsregelingen. Daarnaast gelden specifieke regels die samenhangen met de vormgeving van het College en de verantwoording die het secretariaat af moet leggen aan het College. De wet- en regelgeving die geldt voor de medewerkers en voor het College is beschikbaar en openbaar. Het Cft is zich er echter van bewust dat, al was het alleen maar door de omvang van de wet- en regelgeving, de toegankelijkheid ervan problematisch is. De advisering van Transparency International is dan ook door het Cft overgenomen.

De geadviseerde transparantie zal geleverd worden door het publiceren van alle relevante bepalingen op de website van het College. Nevenfuncties van de voorzitter en leden van het College worden al jaarlijks gepubliceerd in de Staatscourant en in de publicatiebladen van de landen. Deze worden sinds kort ook up-to-date gehouden op de website van het College.

3.6 De begroting van het Cft

In de memorie van toelichting bij de Rijkswet wordt aangegeven wat de budgettaire consequenties zijn van de wet. Uitgegaan wordt van 3 miljoen euro. Figuur 1 laat zien dat het Cft tot nu toe ieder jaar onder dit plafond is gebleven. Het plafond stijgt vanwege nominale ontwikkelingen en de wisselkoers jaarlijks, terwijl de uitgaven een daling hebben ingezet. De stijging in 2012 is veroorzaakt door de opening van een vestiging in Philipsburg. De uitgaven in 2014 zullen naar verwachting verder afnemen.

Figuur 1: Uitgaven Cft (in euro's)

De begroting van het College financieel toezicht maakt integraal onderdeel uit van de begroting en verantwoording Koninkrijksrelaties (begrotingshoofdstuk IV). Het Cft is een kasbeheerder onder verantwoordelijkheid van de minister van BZK. Jaarlijks dient het College zijn begroting in oktober voorafgaand aan het jaar waarop deze betrekking heeft, in bij de minister. Dit voorstel is altijd binnen de marges gebleven van de begroting die de minister op Prinsjesdag aan de Kamer had aangeboden.

Het budget bestaat voor ongeveer 75% uit personeelskosten. Deze uitgaven bestaan voor een deel uit uitgaven aan medewerkers die vanuit Nederland zijn uitgezonden en daar betaald worden door het ministerie van BZK. De hieraan verbonden kosten maken geen onderdeel uit van de administratie van het Cft. Het Cft had over heel 2013 gemiddeld 18 fte in dienst; 9 uitgezonden medewerkers en 9 medewerkers met een lokale aanstelling. Voor 2014 wordt een daling verwacht naar 17 fte. Over de kosten verbonden aan huisvesting, kantoorkosten, reis- verblijf- en representatiekosten, alsmede de kosten van het lokaal in dienst zijnde personeel, voert het Cft een eigen administratie. Deze wordt integraal verwerkt in de administratie van het ministerie. De medewerkers van het Cft zijn door de minister van BZK ter beschikking gesteld aan het College en leggen alleen verantwoording af aan het College. Alle regelingen die betrekking hebben op rijksambtenaren zijn van toepassing.

Het Cft wordt jaarlijks gecontroleerd door de interne accountant van de Rijksoverheid. Jaarlijks wordt in mei verantwoording afgelegd over de uitgaven in het jaarverslag van het Rijk. In het meest recente jaarverslag wordt aangegeven dat het financieel beheer van het Cft over het algemeen voldoet aan de gestelde eisen. De Algemene Rekenkamer gaat in zijn rapportage niet specifiek in op het Cft.

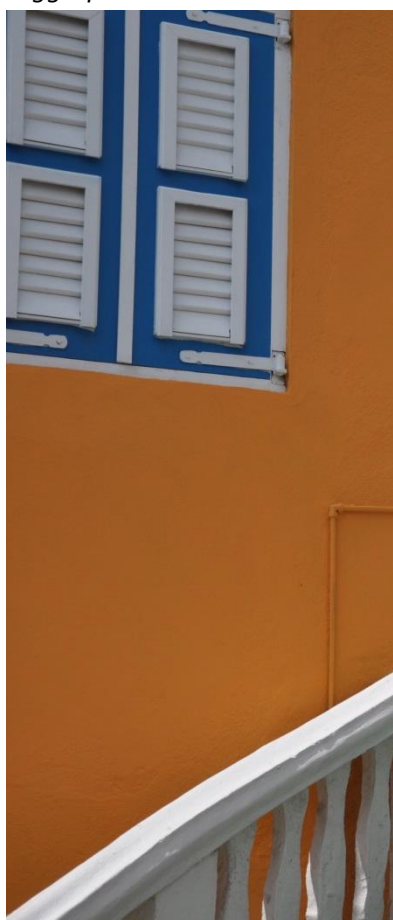
Economische bedrijvigheid Bonaire: zoutpannen

Economische bedrijvigheid Saba: haven

4. voorzitter, leden en secretariaat.

Er is een College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten, en een College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het Cft Curaçao en Sint Maarten heeft naast een onafhankelijk voorzitter, een lid op voordracht van Curaçao, van Sint Maarten en van Nederland. Het Cft Bonaire, Sint Eustatius en Saba heeft naast een onafhankelijk voorzitter een lid namens Nederland en een lid namens de drie openbare lichamen. De leden zijn benoemd voor een periode van drie jaar en handelen zonder last- en ruggespraak.

Age Bakker
Voorzitter

Age Bakker (1950) is voorzitter van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. Tevens is hij voorzitter van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Prof. Bakker heeft ontwikkelingseconomie gestudeerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Age Bakker heeft een uitgebreide bestuurlijke ervaring op het economisch beleidsterrein en daarover veel gepubliceerd. Hij heeft een lange carrière bij de Nederlandsche Bank doorlopen, meest recentelijk als directeur Financiële Markten tot aan 2006. In 1994 is hij gepromoveerd aan de Universiteit van Amsterdam en sinds 1995 is hij hoogleraar financial markets and institutions aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij was

bewindvoerder namens het Koninkrijk der Nederlanden bij het Internationaal Monetair Fonds (2007-2011) en is in die functie nauw betrokken geweest bij internationale macro-economische beleidsvragen. Prof. Bakker is tevens van 1994 tot 2006 kroonlid van de Sociaal Economische Raad geweest. Hij heeft op verzoek van de Nederlandse regering een beleidsgroep voorgezeten over de toekomst van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking en is op dit moment lid van de Expert Group on Financing for Development van de OECD. Hij is president-commissaris van de Nederlandse Waterschapsbank en bestuurder van Pensioenfonds Zorg en Welzijn.

Richard Gibson

**Lid op voordracht van Sint-
Maarten**

Richard Gibson (1944) is op voordracht van Sint Maarten lid van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. De heer Gibson heeft rechten gestudeerd

(Advocatenopleiding Nederlandse Antillen en aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen) en is van huis uit advocaat op Sint Maarten. Daarnaast heeft hij een carrière in de politiek doorlopen als minister van Binnenlandse en Constitutionele Zaken tevens viceminister-president van de voormalige Nederlandse Antillen.

Momenteel is hij actief in het bedrijfsleven en heeft diverse bestuurlijke functies in Sint Maarten. Zo is hij voorzitter van de Raad van de Nationale Investeringsbank en bestuurslid van Ennia Caribe N.V. en Banco di Caribe N.V. Hij is lid van de commissie

die namens het Koninkrijk de voortgang van Sint Maarten in het opbouwen van de landsinstituties monitort. De heer Gibson is actief betrokken bij verschillende maatschappelijke organisaties. Hij is oprichter van de Rotary Club Sint Maarten, Rode Kruis Sint Maarten en de Jaycees Sint Maarten.

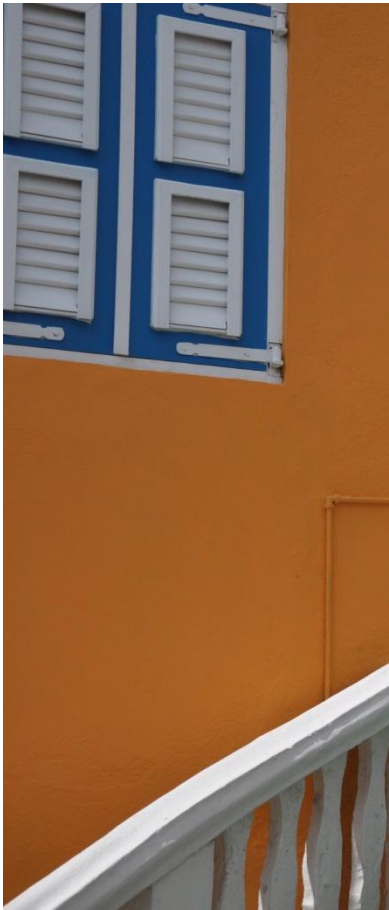

Sybilla Dekker

Lid op voordracht van Nederland

Sybilla M. Dekker (1942) is op voordracht van Nederland per 1 juli 2012 lid van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. Tevens is zij lid van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Zij heeft een ruime ervaring op zowel bestuurlijk als politiek niveau. Sybilla Dekker is voormalig Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer –mei 2003 tot oktober 2006 (kabinetten Balkenende II en III). In het Caribische deel van het Koninkrijk is zij voornamelijk bekend door haar rol als voorzitter van de AMFO; de Antilliaanse Mede FinancieringsOrganistatie. Deze functie, die zij bekleedt sinds 2007, heeft zij neergelegd. Naast haar werkzaamheden bij het Cft, is Sybilla Dekker nauw verbonden als bestuurder

van diverse maatschappelijke organisaties (w.o. het Scheepvaartmuseum). Ook zet zij zich in voor het stimuleren van leiderschap en emancipatie van vrouwen, zoals blijkt uit haar voorzitterschap van de Taskforce en Stichting “Talent naar de Top”. Sybilla Dekker heeft diverse commissariaten bekleed binnen het bedrijfsleven (AKZO-Nobel, de Nederlandse Spoorwegen, de Rabobank en Heineken Nederland B.V.). Momenteel is zij o.a. Commissaris bij de Bank Nederlandse Gemeenten, Royal HaskoningDHV en Voorzitter Raad van Toezicht Kadaster. Tevens is zij voorzitter van het Proramma Kennis voor Klimaat, Overleg voor Maasvlakte II , Strategische AdviesRaad TNO en van het DiabetesFonds.

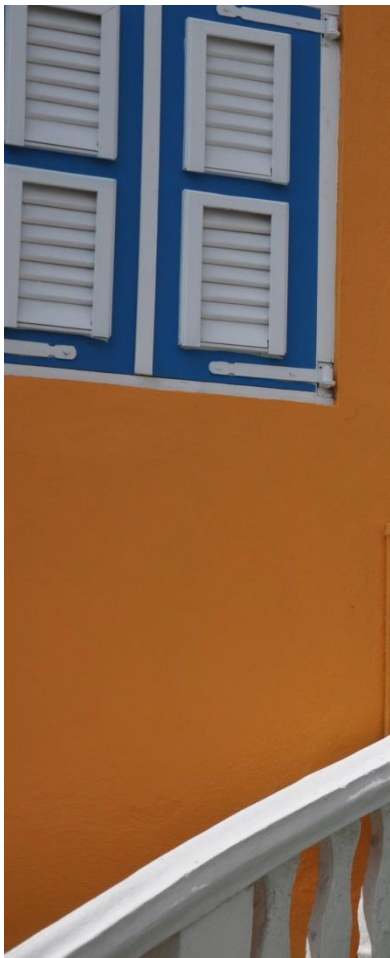

Alberto Romero (Chos)
lid op aanbeveling van
Curaçao

Alberto G. Romero (1957) is op voordracht van Curaçao lid van het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten. Hij studeerde economie en wiskunde aan de Inter-American University of Puerto Rico en Algemene Economie aan de Katholieke Universiteit Brabant in Tilburg. Romero heeft brede ervaring in de financiële sector in de Nederlandse Antillen en is sinds 1998 Financieel-economisch directeur van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Verder heeft hij op verschillende terreinen een bijdrage geleverd aan de opinievorming op financieel-economisch gebied van de Nederlandse Antillen. Zo was hij Kroonlid van de Sociaal Economische Raad, lid van de Rijkscommissie die de economische implicaties voor de Nederlandse

Antillen van een keuze voor een Ultra-Perifeer Gebied in kaart heeft gebracht en lid van de commissie implementatie Structurele Aanpassingsprogramma van het IMF en de Nederlandse Antillen. De heer Romero is 25 jaar lid geweest van de examencommissie voor het Havo en Vwo-onderwijs op Curaçao en is op dit moment onder andere voorzitter van de regentenraad van de Stichting Sales Infomorum. Ook heeft hij diverse publicaties op zijn naam staan.

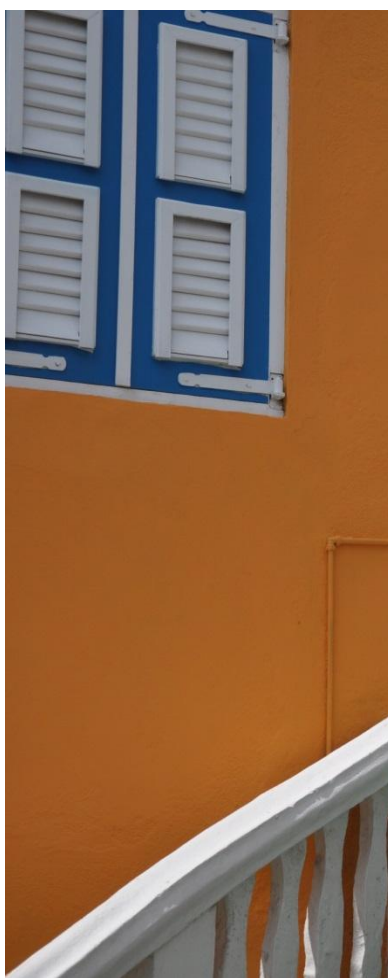

Theodore M. Pandt (Max)
lid namens Bonaire, Sint
Eustatius en Saba

Max Pandt (1939) is op voordracht van de openbare lichamen van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) lid van het College financieel toezicht. De heer Pandt heeft een lange carrière als fiscaal specialist (opleiding overheidsfinanciën, bedrijfseconomie en fiscaal recht Antillen). Hij is in 1981 toegelaten als belastingadviseur bij de Raad van Beroep. Hij is werkzaam geweest bij de belastingdienst van de Nederlandse Antillen, maar heeft momenteel een eigen belastingadvieskantoor op Sint Maarten. Naast zijn carrière in de belastingwereld, is de heer Pandt gezaghebber geweest van de bovenwindse eilanden (Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba). De heer Pandt is een actief publicist en commentator op het terrein van de fiscaliteit.

Max Pandt is benoemd als lid van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba tot aan oktober 2013. Hij heeft aangegeven geen herbenoeming te ambiëren. De heer Pandt zal echter Bonaire, Sint Eustatius en Saba blijven vertegenwoordigen in het College, tot het moment dat er een nieuw lid namens de drie openbare lichamen benoemd wordt.

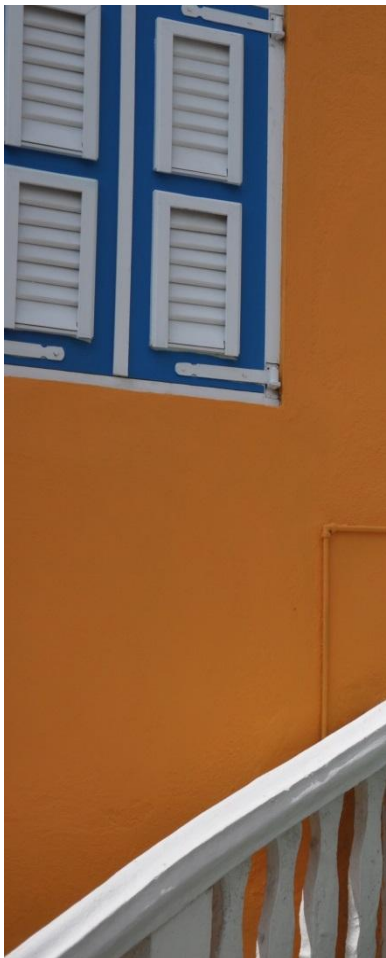

Kees van Nieuwamerongen
Secretaris van het College
financieel toezicht

Kees van Nieuwamerongen heeft Algemene Economie gestudeerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam en financieel economisch beleid aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Vanaf 1995 heeft hij diverse functies bekleed op het Directoraat Generaal van de Rijksbegroting van het ministerie van Financiën in Den Haag. Tot 2005 was hij hoofd van het Bureau Beleidsvoorbereiding. Namens het ministerie van Financiën was hij nauw betrokken bij de besprekingen rond de nieuwe staatkundige verhoudingen. Als lid van de werkgroep Financiën was hij vooral betrokken bij de schuldsanering en de onderhandelingen over de vormgeving van het toezicht in de transitiefase en na 10-10-2010.

Tussen 2009 en 2011 was Kees van Nieuwamerongen

directeur Bestuurs-
ondersteuning op het
ministerie van
Volksgezondheid, Welzijn
en Sport. Sinds juli 2011 is
hij werkzaam als secretaris
van zowel het College
financieel toezicht Curaçao
en Sint Maarten als van het
College financieel toezicht
Bonaire, Sint Eustatius en
Saba. Hij is tevens hoofd
van het secretariaat dat
gehuisvest is in Willemstad,
Curaçao en in Philipsburg,
Sint Maarten.

Het secretariaat

Het secretariaat van het College financieel toezicht bestond in 2013 uit gemiddeld 18 fte inclusief de secretaris en de plv secretaris. Het secretariaat werkt voor zowel het College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten als voor het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het secretariaat is alleen verantwoordelijk voor de verslaggeving aan het College.

In totaal 7 fte houden zich bezig met het toezicht op de landen Curaçao en Sint Maarten, terwijl 4 fte zich bezig houden met de Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Belangrijk onderdeel van de werkzaamheden van de Openbare Lichamen is het uitvoeren van het geïntegreerd middelenbeheer; het beheer van de bankrekeningen van de Openbare Lichamen. Het Cft is een op zich staande organisatie met een eigen administratie en ondersteuning waarin 4 fte werkzaam zijn, en heeft een eigen juridische ondersteuning.

Het secretariaat is samengesteld uit medewerkers die vanuit

Nederland zijn uitgezonden en uit lokale medewerkers. De verhouding daartussen is ongeveer 50-50. Op het secretariaat zijn economen, bedrijfseconomen, bestuurskundigen, politicologen en een juriste werkzaam. Daarnaast probeert het secretariaat jaarlijks een stagiair de mogelijkheid te bieden om ervaring op te doen. Het gaat dan om het bieden van een opleidingsplek voor een student die na de studie terug wil keren naar een van de eilanden.

bijlagen.

Bijlage 1: Statistieken

1. Macro-economische kengetallen

1a. Internationaal

	2010	2011	2012	2013	2014
Reële groei GDP (% groei tov voorafgaand jaar)¹⁾					
Wereld	5,2	3,9	3,2	2,9	3,6
USA	2,5	1,8	2,8	1,6	2,6
China	10,4	9,3	7,7	7,6	7,3
Brazilië	7,5	2,7	0,9	2,5	2,5
Argentinië	9,2	8,9	1,9	3,5	2,8
Venezuela	-1,5	4,2	5,6	1,0	1,7
Nederland	1,5	0,9	-1,2	-1,3	0,3
Advanced economies	3,0	1,7	1,5	1,2	2,0
Euro-zone	2,0	1,5	-0,6	-0,4	1,0
Latijns-Amerika en Caribisch gebied	6,0	4,6	2,9	2,7	3,1
Ontwikkelend Azië	9,8	7,8	6,4	6,3	6,5
Caribisch gebied	3,3	2,6	2,3	1,7	2,9
Aruba ²⁾	-3,6	3,7	-1,2	2,3	3,0
Antigua and Barbuda	-8,5	-3	1,6	1,7	3,2
The Bahamas	1,0	1,7	1,8	1,9	2,1
Barbados	0,2	0,8	0,0	-0,8	-1,1
Belize	2,7	1,9	5,3	2,5	2,5
Curacao ³⁾	0,1	0,6	-0,1	-0,5	0,5
Dominica	1,2	1,0	-1,7	1,1	1,5
Grenada	-0,4	1,0	-0,8	0,8	1,0
Guyana	4,4	5,4	4,8	5,3	5,8
Haïti	-5,4	5,6	2,8	3,4	4,5
Jamaica	-1,4	1,4	-0,5	0,4	1,3
St. Kitts and Nevis	0,0	-1,9	-0,9	1,9	3,2
S. Lucia	-0,2	1,8	-0,9	0,2	1,3
St. Maarten ³⁾	-1,6	-1,5	1,5	1,1	1,6
St. Vincent and the Grenadines	-2,3	0,4	1,5	1,3	2,0
Suriname	4,1	4,7	4,8	4,7	4,0
Trinidad and Tobago	0,2	-2,6	0,2	1,6	2,3

1) Bron: World Economic Outlook, oktober 2013, tenzij anders vermeld.

2) Bron: 2013 Article IV Consultation Aruba

3) Bron: CBCS (2013f)

1b. Curaçao

	2010	2011	2012	2013	2014
GDP (X ANG) ¹⁾	5289	5439	5607	5664	5771
Reële groei ¹⁾	0,1	0,6	-0,1	-0,5	0,5
Inflatie ¹⁾	2,8	2,3	3,2	1,5	1,4
Toegevoegde waarde per sector (reële groei) ²⁾					
Landbouw, visserij, mijnbouw	26,4	-3,2	-4,7	-1,2	
Industrie	-3,5	4,0	0,2	3,1	
Elektriciteit, gas en water	-18,6	-0,7	-2,2	0,7	
Bouw	4,4	-0,4	-5,9	-0,8	
Handel	-2,3	2,0	3,3	-4,1	
Hotels en restaurants	13,5	3,4	4,8	2,5	
Transport, opslag, communicatie	-2,9	1,6	4,0	1,0	
Onroerend goed en verhuur	7,3	-2,4	-3,6	-0,6	
Overige dienstverlening	15,3	0,1	-1,1	-1,3	
Financiële instellingen	1,1	-0,2	0,5	-0,9	
Overheid	3,4	1,2	-2,5	0,1	
Huishoudens en niet op winst gerichte instellingen	3,2	1,6	-3,9	2,5	
Bevolking ³⁾		147858		150782	
Werkzame beroepsbevolking ³⁾		62042		63493	
Werkloze beroepsbevolking ³⁾		6721		9512	
Participatiegraad ³⁾		46,5		48,4	

1) CBCS (2013f)

2) 2010-2012: CBS Curacao (2013a) en (2013b), 2013; CBCS (2013c); 2^e kwartaal 2013 tov 2^e kwartaal 2012.

3) CBS (2013d)

	2010	2011	2012	2013	2014
Handelsbalans	-2181,8	-2151	-2338,3		
Export	1222,8	1661,3	1697		
Import	-3404,6	-3812,3	-4035,3		
Dienstenbalans	446	775,5	973,8		
Toerisme	689,1	811,4	971,8		
Financiële en zakelijke diensten	233,9	169,6	163,7		
Overige diensten	788	1217,2	1408,3		
Import	-1265	-1422,7	-1570		
Inkomensbalans	-19,1	-24,8	-68,6		
Netto overdrachten	121,4	-86,1	-139,6		
Lopende rekening	-1633,5	-1486,4	-1572,7		
Officiële reservepositie	2260,4	2308,9	2031,2	2108,5	2194,1 ¹⁾

1) Opgaven CBCS, 21 februari 2014. Cijfers 2014 t/m 2^e week februari.

1c. Sint Maarten

	2010	2011	2012	2013	2014
GDP (X ANG)	1443	1488	1570	1629	1694
Reële groei	-1,6	-1,5	1,5	1,1	1,6
Inflatie	3,2	4,6	4,0	2,7	2,4
Bevolking (x1000 personen)	40,9				
Werkzame beroepsbevolking ¹⁾	24,3				
Werkloze beroepsbevolking ²⁾	12%	12%	12%	11%	
Participatiegraad ³⁾	59,5%				
leeftijdsopbouw					
% 0-20 jaar					
% 20-60 jaar ⁴⁾	63,5				
65+					
Handelsbalans	-1068	-1086	-1140,6		
Export	220,9	227,2	234		
Import	-1288,9	-1313,2	-1374,6		
Dienstenbalans	1100,6	1191,9	1397,2		
Toerisme	1270,1	1287,3	1506,5		
Financiële en zakelijke diensten	20,6	22,2	17,6		
Overige diensten	220,9	305,6	336,7		
Import	-348	-423,2	-463,6		
Inkomensbalans	-58,3	-61,7	-57,5		
Netto overdrachten	-43,5	-48,8	-29		
Lopende rekening	-69,2	-4,6	170,1		

1) Labor Force Survey Sint Maarten 2009

2) MacroMonitor Economic Report third Quarter 2013

3) Labor Force Survey Sint Maarten 2009

4) Begroting 2014, meest recente gegevens eind 2009

Overheidsfinanciën

2a. Curacao

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Omvang gewone dienst centrale overheid			1743,5	1696,8	1695,4	1715,4	1734,9	1789,1
Omvang Kapitaaldienst			64,3	210,5	320,0	286,5	269,8	148,5
Inkomsten gewone dienst			1670,4	1656,9	1695,4	1715,4	1734,9	1789,1
Totale loonsom			469,2	473,8	489,4			
Saldo gewone dienst	-2,3%	-2,9%	-1,3%	1,4%	1,1%	0,9%	0,0%	0,0%
Saldo collectieve sector (EMU-tekort)		-3,5%	-3,8%	-2,5%	-2,5%	-2,5%	-2,5%	-2,5%
Belastinginkomsten naar soort								
Loon- en inkomstenbelasting		502,9	510,5	507,6	517,1	497,6	479,5	501,5
Winstbelasting		198,5	202,9	156,8	165,2	167,4	162,8	160,3
Omzetbelasting		311,9	367,2	377,1	420,1	435,7	454,4	474,4
Invoerrechten		180,4	165,2	172,8	166,7	172,9	180,3	188,3
Accijns benzine		67,0	41,0	47,4	47,3	48,0	49,1	50,2
Accijns bier		11,3	12,8	10,4	12,0	12,2	12,4	12,7
Accijns tabak		10,2	14,9	11,7	14,0	14,2	14,5	14,8
Accijns gedestilleerd		12,7	11,4	12,9	12,9	13,1	13,4	13,7
Grondbelasting		26,1	26,1	26,9	38,7	40,1	41,8	43,7
Motorrijtuigenbelasting		39,3	34,7	37,1	37,0	37,6	38,4	39,3
Overdrachtsbelasting		18,3	16,9	17,0	15,3	15,8	16,5	17,3
Uitgaven gewone dienst								
Staatsorganen			42,4	48,9	52,3	52,3	52,3	52,3
Algemene Zaken			42,6	46,3	47,0	55,0	55,0	55,0
Bestuur, planning en dienstverlening			265,5	197,0	189,4	190,9	192,5	194,1
Justitie			204,2	232,4	231,9	231,9	231,9	231,9
Verkeer, vervoer en ruimtelijke planning			132,0	65,3	64,8	64,8	64,8	64,8
Economische ontwikkeling			46,4	62,3	61,3	61,3	61,3	61,3
Onderwijs, wetenschap, cultuur en sport			340,2	336,6	331,5	331,5	331,5	331,5
Sociale ontwikkeling, arbeid en welzijn			407,6	167,1	140,1	140,1	140,1	140,1
Gezondheid, milieu en natuur			62,4	302,7	326,6	333,2	376,1	367,1
Financiën			200,2	198,3	250,6	254,4	229,4	290,9

2b. Sint Maarten

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Omvang gewone dienst centrale overheid				426,9	426,7	437,5	447,4	456,8
Omvang Kapitaaldienst				12,3	293,2			
Inkomsten				407,0	426,7	441,0	452,4	462,9
Totale loonsom					162,5	165,8	169,1	172,5
Saldo gewone dienst	-2,6%	-1,7%	1,1%	-1,2%	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%
Saldo collectieve sector (EMU-tekort)		1,25%	2,1%	0,8%	-2,0%	-2,25%	-2,5%	-3,0%
Belastinginkomsten naar soort								
Loonbelasting		124,9	128,9	133,6	132,3			
Inkomstenbelasting		2,8	2,9	5,5	5			
Winstbelasting		27,1	22,2	23,4	24,2			
Omzetbelasting		111,7	134,6	140,5	143,4			
Invoerrechten		9,8	9,6	9,9	11,0			
Hazardspelen/loterij		7,4	8,6	8,7	10,0			
Licentierechten		24,9	25,1	24,0	24,7			
Overdrachtsbelasting		14,7	11,1	9,4	10,1			
Werkvergunningen		6,4	4,6	3,8	6,0			
Vergunningen		6,2	5,4	6,0	7,0			
Motorrijtuigenbelasting		8,5	8,5	7,3	8,6			
Logeerbelasting		3,9	8,8	6,6	7,0			
Uitgaven gewone dienst								
Staatsorganen				16,8	17,2			
Algemene Zaken				74,1	62,7			
Justitie				66,9	62,7			
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu				34,1	33,5			
Toerisme, Economische Zaken, Vervoer en Telecommunicatie				28,0	26,7			
Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport				115,9	115,9			
Volksgesondheid, Sociale ontwikkeling en arbeidszaken				63,4	55,2			
Financiën				41,1	41,3			

Bijlage 2: Stand van zaken begrotingsproces eind 2013

	Min	RvM	Int Acc.	Rek. Kamer	Cft	RvA	Min	RvM	Staten	Gouv.	Cft	Vertraging
Curaçao												
Begroting 2011			nvt.	nvt.								-
1 ^e BW 2011			nvt.	nvt.								30 mnd
2 ^e BW 2011			nvt.	nvt.								28 mnd
3 ^e BW 2011			nvt.	nvt.								25 mnd
Jaarrekening t/m 10-10-2010												24 mnd
Jaarrekening va 10-10-2010												24 mnd
Begroting 2012			nvt.	nvt.								2 mnd
1 ^e BW 2012			nvt.	nvt.								18 mnd
NvW op 1 ^e BW			nvt.	nvt.								18 mnd
2 ^e BW 2012			nvt.	nvt.								15 mnd
Jaarrekening 2011												12 mnd
Begroting 2013			nvt.	nvt.								2 maanden
1 ^e BW 2013			nvt.	nvt.								-
NvW 1 ^e BW 2013			nvt.	nvt.								-
2 ^e BW 2013												1 mnd
NvW 2 ^e BW 2013												1 mnd
Begroting 2014			nvt.	nvt.								-
Jaarrekening 2012												1 mnd
Jaarrekening 2013												-
Sint Maarten												
Begroting 2011			Nvt.	nvt.								8 mnd
Jaarrekening t/m 10-10-2010												24 mnd
Begroting 2012			nvt.	nvt.								4 mnd
1 ^e BW 2012			nvt.	nvt.								18 mnd
Jaarrekening verlengd boekjaar												12 mnd
Begroting 2013			nvt.									9 maanden
NvW begroting 2013			nvt.									9 maanden
Begroting 2014			nvt.									1 maand
Jaarrekening 2012												1 mnd
Jaarrekening 2013												-

	Ged	BC	Acc	Cft	ER	BC	Cft	Min	BC			Vertraging
Bonaire												
Begroting 2011			nvt.									3mnd
1 ^e BW 2011			nvt.									3mnd
2 ^e BW 2011			nvt.									2mnd
3 ^e BW 2011			nvt.									4,5mnd
Jaarrekening 2011												-
Begroting 2012			nvt.									-
1 ^e extra BW 2012			nvt.									0,5mnd
1 ^e BW 2012			nvt.									1 mnd
2 ^e extra BW 2012			nvt.									-
2 ^e BW 2012			nvt.									-
3 ^e BW 2012			nvt.									-
Jaarrekening 2012												-
Begroting 2013			nvt.									-
1 ^e BW 2013			nvt.									1,5mnd
2 ^e BW 2013			nvt.									1mnd
3 ^e BW 2013			nvt.									1,5mnd
Jaarrekening 2013												-
Begroting 2014			nvt.									-
Sint Eustatius												
Begroting 2011			nvt									3mnd
1 ^e BW 2011			nvt									4mnd
2 ^e BW 2011			nvt									1mnd
Jaarrekening 2011												2mnd
Begroting 2012			nvt									1mnd
1 ^e BW 2012			nvt									1,5mnd
3 ^e BW 2012			nvt									1mnd
Jaarrekening 2012												2,5mnd
Begroting 2013			nvt									-
1 ^e BW 2013			nvt									3,5mnd
2 ^e BW 2013			nvt									5mnd
3 ^e BW 2013			nvt									2mnd
Jaarrekening 2013												-
Begroting 2014			nvt									-

	Ged	BC	Acc	Cft	ER	BC	Cft	Min	BC			Vertraging
Saba												
Begroting 2011			nvt									3mnd
1 ^e BW 2011			nvt									5mnd
2 ^e BW 2011			nvt									2,5mnd
3 ^e BW 2011			nvt									-
4 ^e BW 2011			nvt									-
Jaarrekening 2011												-
Begroting 2012			nvt									1 week
1 ^e BW 2012			nvt									0,5mnd
2 ^e BW 2012			nvt									1mnd
3 ^e BW 2012			nvt									1mnd
Jaarrekening 2012												1 week
Begroting 2013			nvt									-
1 ^e BW 2013			nvt									0,5mnd
2 ^e BW 2013			nvt									0,5mnd
3 ^e BW 2013			nvt									1mnd
Jaarrekening 2013												-
Begroting 2014			nvt									-

Bijlage 3: Financieel beheer

1. Rapportages en termijnen evaluatie financieel beheer

Rapportage	Cyclus	Sint Maarten	Curacao
Nulmeting 2010	Jaarrekening 2009 Uitvoering 2010 Begroting 2011	11 oktober 2011	11 oktober 2011
Verbeterplan Financieel beheer 2010-2015	2010-2015	Near final draft	Goedgekeurd in Raad van Ministers, te behandelen in de Staten
Follow up assessment 2011	Jaarrekening 2010 Uitvoering 2011 Begroting 2012	februari 2013	februari 2013
Follow up assessment 2012	Jaarrekening 2011 Uitvoering 2012 Begroting 2013	oktober 2013	Eerste kwartaal 2014
Follow up assessment 2013	Jaarrekening 2012 Uitvoering 2013 Begroting 2014	september 2014	september 2014
Follow up assessment 2014	Jaarrekening 2013 Uitvoering 2014 Begroting 2015	april 2015	april 2015
Eind evaluatie 2015	2010-2015	mei 2015	mei 2015

2. PEFA overzicht Sint Maarten

PEFA Indicatoren		2010	2011	Realisatie 2012	Ambitie 2012	Ambitie 2015	Core PFM Score
1. Betrouwbaarheid van de begroting							
1	Realisatie van de uitgaven t.o.v. goedgekeurde begroting van het land	D	B	B	D	C	-
2	Realisatie van de uitgaven t.o.v. goedgekeurde departementale begrotingen	D	n.s.	n.s.	D	C	(2b) B
3	Realisatie van de inkomsten t.o.v. goedgekeurde begroting van het land	D	C	B ↑	D	C	-
4	Achterstallige betalingen	D	D	n.s.	D	C	(4b) B
2. Volledigheid en transparantie							
5	Begrotingsindeling	B	B	B	B	B	C
6	Volledigheid van informatie in begrotingstoelichting	B	B	B	B	A	A
7	Inkomsten en uitgavenstromen buiten de begroting	D+	D+	C+ ↑	B	A	B
9	Inzicht in financiële risico's zbo's en overheids-nv's	D	D	D	D	C	-
10	Publieke toegang tot financiële begrotingsinformatie	D	D	C ↑	D	A	B
3. Beleidsmatig begroten							
11	Deelname aan jaarlijks begrotingsproces	D+	D+	D+	D+	B	B
12	Beleidsmatige meerjarenramingen	D+	C+	C+	D+	B	C
4. Zorgvuldigheid en interne beheersing van de uitvoering van de begroting							
13	Helderheid belastingplicht	C	C+	C+	C+	B	C+
14	Effectieve registratie van belastingplichtigen en belastingaanslagen	D+	C	C	C	B	C+
15	Effectiviteit inning belastingaanslagen	D+	D+	D+	C+	B+	C+
16	Voorspelbaarheid van bestedingsruimte ten behoeve van het aangaan van verplichtingen	D+	D+	C+ ↑	C	C+	C+
17	Vastlegging en beheer banksaldi, leningen en garanties	C+	B	C+ ↓	C+	B	B
18	Het beheer van de salarisadministratie	D+	D+	D+	D+	B	C+
19	Openbare aanbestedingen	D+	D+	D+	C	B	C+
20	Interne procedures financiële administratie	D+	D+	C+ ↑	D+	C+	C+
21	Interne audits	D+	C+	C+	D+	B	C
5. Administratie, vastlegging en verslaggeving							
22	Frequentie en tijdigheid van financiële af- en aansluitprocedures	C+	D	D	C+	B	B
23	Besteding van (financiële) middelen door onderwijs en	D	D	D	D	B	D

	medische instellingen						
24	Kwaliteit en tijdigheid van uitvoeringsrapportages	D+	C+	C+	D+	B+	C+
25	Kwaliteit en tijdigheid van de jaarrekening	D	D	D+	D	B	C+
6. Extern toezicht en controle							
26	Reikwijdte, aard en aanbevelingen externe controle door de Rekenkamer	D	D+	D+	C+	B+	C+
27	Toezicht Staten op totstandkoming begroting	D+	D+	D+	B	B+	B
28	Toezicht Staten op rapportages van de Algemene Rekenkamer	D	D	D	C	B	C+
29	Reikwijdte, naleving en toezicht op corporate governance	D+	D+	C+ ↑	C+	C	B

2. PEFA overzicht Curaçao

PEFA Indicatoren	2010	2011	(Voorlopige) Realisatie 2012	Ambitie 2012	Ambitie 2015	Core PFM Score	
1. Betrouwbaarheid van de begroting							
1	Realisatie van de uitgaven t.o.v. goedgekeurde begroting van het land	C	C	A ↑	D	B	-
2	Realisatie van de uitgaven t.o.v. goedgekeurde departementale begrotingen	N.S.	C	B+ ↑	D	B	(2b) B
3	Realisatie van de inkomsten t.o.v. goedgekeurde begroting van het land	B	B	A ↑	D	B	-
4	Achterstallige betalingen	D+	D	D+	C	B	(4b) B
2. Volledigheid en transparantie							
5	Begrotingsindeling	A	A	A	A	A	C
6	Volledigheid van informatie in begrotingstoelichting	B	B	A ↑	B	A	A
7	Inkomsten en uitgavenstromen buiten de begroting	D+	D	D+	C	B	B
9	Inzicht in financiële risico's zbo's en overheids-nv's	C	C	C	C	B	-
10	Publieke toegang tot financiële begrotingsinformatie	C	C	C	B	A	B
3. Beleidsmatig begroten							
11	Deelname aan jaarlijks begrotingsproces	C+	D+	B ↑	B+	A	B
12	Beleidsmatige meerjarenramingen	D+	D+	C+ ↑	D+	B+	C
4. Zorgvuldigheid en interne beheersing van de uitvoering van de begroting							
13	Helderheid belastingplicht	B	B	B	B	B	C+
14	Effectieve registratie van belastingplichtigen en belastingaanslagen	B	B	B+	B+	B+	C+
15	Effectiviteit inning belastingaanslagen	C+	C+	C+	C+	A	C+
16	Voorspelbaarheid van bestedingsruimte ten behoeve van het aangaan van verplichtingen	B	C+	C+	B+	B+	C+
17	Vastlegging en beheer banksaldi, leningen en garanties	B	B	B+	B	A	B
18	Het beheer van de salarisadministratie	C+	D+	D+	D+	B+	C+
19	Openbare aanbestedingen	C	B	B	B	B	C+
20	Interne procedures financiële administratie	D+	D+	D+	C+	B	C+
21	Interne audits	C+	C+	C+	C+	B+	C
5. Administratie, vastlegging en verslaggeving							
22	Frequentie en tijdigheid van financiële af- en	C+	C+	C+	C+	B+	B

	aansluitprocedures						
23	Besteding van (financiële) middelen door onderwijs en medische instellingen	C	C	C	C	B	D
24	Kwaliteit en tijdigheid van uitvoeringsrapportages	C+	C+	C+	B+	B+	C+
25	Kwaliteit en tijdigheid van de jaarrekening	D+	D+	D+	B+	A	C+
6. Extern toezicht en controle							
26	Reikwijdte, aard en aanbevelingen externe controle door de Rekenkamer	D	D	D	D+	B+	C+
27	Toezicht Staten op totstandkoming begroting	D+	C ↑	C	-	-	B
28	Toezicht Staten op rapportages van de Algemene Rekenkamer		D	D	-	-	C+
29	Reikwijdte, naleving en toezicht op corporate governance	C+	C+	C+	C+	B-	B

Bijlage 4: De advisering van het Cft

Het Cft is een adviesorgaan die op verschillende momenten in het begrotingsproces gevraagd en ongevraagd kan adviseren. De wet geeft aan voor wie het Cft een adviesorgaan is. Onderstaande tabel geeft aan hoeveel adviezen en rapportages het Cft Curaçao en Sint Maarten in 2013 heeft uitgebracht en aan wie die gericht waren, in tabel 2 staat dezelfde informatie voor het Cft Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Tabel 1: Aantal uitgebrachte adviezen Cft Curaçao en Sint Maarten

Adviezen aan:	Primaire geadresseerde	Adviezen in afschrift
Minister-President van Curaçao	6	1
Minister-President van Sint Maarten	3	6
Minister van Financiën van Curaçao	20	12
Minister van Financiën van Sint Maarten	22	10
Minister van Justitie van Sint Maarten	2	
De Staten van Curaçao	3	4
De Staten van Sint Maarten	3	4
De Rijksministerraad	9	
De minister van BZK van Nederland	2	1
De minister van Financiën van Nederland		
De Tweede Kamer der Staten Generaal	1	

Tabel 2: Aantal uitgebrachte adviezen en besluiten Cft Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Adviezen aan:	Primaire geadresseerde	Adviezen in afschrift
Bestuurscollege van Bonaire	13	11
Bestuurscollege Sint Eustatius	17	9
Bestuurscollege Saba	15	9
Eilandsraad Bonaire	1	14
Eilandsraad Sint Eustatius	1	15
Eilandsraad Saba	1	13
Minister van BZK	18	2
Minister van Financiën		
Minister van OCW	1	

Bijlage 5: Literatuur en eindnoten

Amo-Yartey, C. & Machiko Nartita c.s. (2012), *The Challenges of Fiscal Consolidation and Debt Reduction in the Caribbean*, IMF-Working Paper WP/12/276, Washington DC, November 2012.

Boise, Craig M. & Andrew P. Morris (2010), *Change, Dependency, and Regime Plasticity in Offshore Financial Intermediation: The Saga of the Netherlands Antilles*, Illinois Law and Economics Research Papers Series, No. LE08-020, Texas International Law Journal, Volume. 45 (2010).

Caribbean Centre for Money and Finance (2013), *Caribbean Economic Performance Report*, The University of the West Indies, St. Augustine, Trinidad and Tobago, June 2013

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013), *The Caribbean Netherlands in figures 2012*, Den Haag, Heerlen, Kralendijk 2013

CBS Curacao (2013a), *National Accounts Curacao 2003-2009*, Willemstad, June 2013

- (2013b), *Domestic Product by Sector and Industry 2008-2012*, Willemstad, July 2013

- (2013c), *Resultaten Conjunctuurenquête 1ste helft 2013*, Willemstad, augustus 2013

- (2013d), *Resultaten Arbeidskrachtenonderzoek (AKO) Curacao 2013*, Willemstad, december 2013

- (2013e), *Human Development Index; korte notitie inzake de berekening van de vorlopige Human Development Index (HDI) voor Curacao*, Willemstad, December 2013

Centrale Bank van Aruba (2013), *Annual Statistical Digest 2012*, Oranjestad, mei 2013

Centrale Bank van Curacao en Sint Maarten (2013a), *The Economy of Curacao and Sint Maarten in Data and Charts; Yearly Overview 2003-2012*, Willemstad, 2013

- (2013b), *Quarterly Bulletin 2013-1*, Willemstad, 2013

- (2013c), *Quarterly Bulletin 2013-2*, Willemstad, 2013

- (2013d), *Weekly International Reserve Statement*, Willemstad 12 December 2013

- (2013e), *Diskursio di Dr. Emsley D. Tromp, Na okashon di Selebrashon di Pasku 2013 di Banko Sentral*, December 2013

- (2013f) *Economische ontwikkelingen in 2013 en vooruitzichten voor 2014*, Persbericht CBCS Nr.2013-009, Willemstad, December 2013

- (2014), *Quarterly Bulletin 2013-3*, Willemstad, 2014

College financieel toezicht (2013a), *Halfjaarrapportage januari-juli 2013 Cft Bonaire, Sint Eustatius en Saba*, Willemstad/Philipsburg 27 augustus 2013, www.cft.an

- (2013b), *Eerste halfjaarrapportage 2013 Curaçao en Sint Maarten*, Willemstad/Philipsburg 5 augustus 2013, www.cft.an
- (2013e), *Financial Supervision in Curaçao and in the Euro area; what can we learn from each other?*, Gastcollege prof. Age Bakker voor de Universiteit van de Nederlandse Antillen, Willemstad/Philipsburg 28 januari 2013, www.cft.an
- (2013f), *Gezonde Overheidsfinanciën, Een solide basis voor duurzame groei in het Caribisch Koninkrijk*, Lezing prof. Age Bakker voor het congres Koninkrijk en Duurzaamheid, Willemstad/Philipsburg 28 november 2013, www.cft.an
- (2013g), *Sound Public Finances, A solid foundation for sustainable growth in the Caribbean part of the Kingdom*, Gastcollege prof. Age Bakker voor de Universiteit van Sint Maarten, Willemstad/Philipsburg 20 januari 2014, www.cft.an
- (2014), *Wetbundel Cft*, Willemstad 2014
- (2014a), *Halfjaarrapportage juli-december 2013 Cft Bonaire, Sint Eustatius en Saba*, Willemstad/Philipsburg, februari 2014, www.cft.an
- (2014b), *Tweede halfjaarrapportage 2013 Curaçao en Sint Maarten, Willemstad/Philipsburg*, maart 2014, www.cft.an
- Department of Economic Affairs & Telecommunication, *Macro Monitor, Third Quarter 2013*, Philipsburg, December 2013
- Ecorys/Curconsult (2012), *Koopkrachtonderzoek Caribisch Nederland*, Ministerie van BZK en Ministerie van Financiën, 2012
- IMF (2011), *Staff report for the 2011 Article IV Consultation, Kingdom of the Netherlands – Curacao and Sint Maarten*, Washington DC, November 2011
- (2012), *Regional Economic Outlook, Western Hemisphere; Rebuilding Strength and Flexibility*, Washington DC, April 2012
- (2013a), *Macroeconomic Issues in Small States and Implications for Fund Engagement*, IMF-board paper, Washington DC, February 2013
- (2013b), *Caribbean Small States: Challenges of High Debt and Low Growth*, IMF-board paper, Washington DC, February 2013
- (2013c), *Regional Economic Outlook, Western Hemisphere; Time to Rebuild Policy Space*, Washington DC, May 2013
- (2013d), *2013 Article IV Consultation, Kingdom of the Netherlands – Aruba*, Washington DC, August 2013
- (2013e), *World Economic Outlook 2013*; Washington DC, October 2013

- (2013f), Regional Economic Update – Latin America and the Caribbean; Washington DC, October 2013

Hillman, Richard S. & Thomas J. D'Agostino (ed) (2009), *Understanding the Contemporary Caribbean*, Lynne Reinner Publishers; Boulder, London 2009

Ministerie van Algemene Zaken Curaçao (2013), *Strategies for Sustainable Development in Curacao*, TAC Applied Economics & Financial Research; St. Hilaire des Landes 2013

Ministerie van Financiën Curaçao (2013a), *Ontwerpbegroting 2014*, Willemstad 2014

- (2013b), *Financiële Maand Rapportage oktober 2013*, Willemstad 2013

Minister van Financiën Sint Maarten (2013), *Derde Uitvoeringsrapportage 2013*, Philipsburg 2013

Rijn, A.B. van & L.J.J. Rogier (2013), *Wetgeving, staats- en bestuursrecht voor Curaçao*, Kluwer; Deventer 2013

Sociale Verzekeringsbank Curaçao (2013), *Jaarrekening 2012*, Willemstad 2013

Samuel, Wendell (2009), *Cyclical and Fiscal Policy in the Caribbean* in Journal of Business, Finance and Economics in Emerging Economies, Volume 4, Number 2, St. Augustine, Trinidad and Tobago: The Caribbean Centre for Money and Finance.

Sociaal Economische Raad Sint Maarten (2012), *The AOV System made Affordable, Sustainable and Equitable*, Philipsburg, November 2012

- (2013a), *Sint Maarten stepping out of the Monetary Union*, Philipsburg, February 2013

- (2013b), *Letter of advice on monetary union in view of recent alarming balance of payments development*, Philipsburg, September 2013

Thacker, Nita & Sebastian Acevedo (2011), *A Cross Country Perspective on Growth in the Caribbean, The Role of Tourism and Debt*, Paper presented at the *Options for the Caribbean Conference*, Barbados, January 2011

Thacker, Nita, Sebastian Acevedo & Roberto Perrelli (2012), *Caribbean Growth in an International Perspective: The Role of Tourism and Size*, IMF Working Paper WP/12/235, Washington DC, September 2012

Transparency International (2013), *National Integrity System Assessment: Curacao 2013*, Transparency International, Berlin: 2013

Tweede Kamer der Staten Generaal (2013), *Miljoenennota 2014*, Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2013-2014 33.750 nr 1 en 2, Den Haag 2013

United Nations World Tourism Organization (2013) *Tourism Highlights 2013*: Madrid 2013

Worldbank (2005), *A Time to Choose, Caribbean Development in the 21st Century*: Washington DC, April 2005

- (2006), *Improving Competitiveness and Increasing Economic Diversification in The Caribbean*, Washington DC, 2006

- (2013a), *Global Economic Prospects June 2013*; Washington DC, June 2013.

- (2013b), *Latin America and the Caribbean Region*, Regional annex to the *Global Economic Prospects*; Washington DC, June 2013.

Wright, Allan & Kari Grenade (2013), *Determining Optimal Public Debt and Debt-Growth Dynamics in the Caribbean*; Latin American and Caribbean Economic Association, vox.lacea.org, mei 2013.

Eindnoten

¹ Zie o.a. Amo-Yartey c.s. (2012), IMF (2012) en (2013b), Thacker, Nita c.s. (2011) en (2012) en Wright, Allan (2013)

² Schuldreductie wordt in de literatuur als een aanzienlijk beter instrument gezien dan devaluaties. Weliswaar leidt een devaluatie op korte termijn tot iets beter resultaat (wat gezien de openheid van de economieën overigens nog wel meevalt), het effect op de groei is minder duidelijk en bovendien is er ondanks een devaluatie nog steeds een schuld af te lossen. Zie bv IMF (2012) en (2013c), en Thacker, Nita & Sebastian Acevedo (2011).

³ Ten aanzien van het Caribisch gebied doen veel verschillende afbakeningen de rondte. In de literatuur wordt het Caribisch gebied in veel gevallen beperkt tot de onafhankelijke landen Antigua and Barbuda, The Bahamas, Barbados, Belize, Dominica, Grenada, Guyana, Jamaica, St. Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and the Grenadines, Suriname en Trinidad and Tobago. Sociaal-geografisch en historisch worden delen van zuid- en midden Amerika ook wel meegenomen en vanwege de demografische samenstelling van Florida zijn er ook studies die de regio Miami al tot het Caribisch gebied rekenen. Een vergelijking tussen de kleine (eiland)economieën met de Midden-Amerikaanse regio, Cuba en Florida lijkt weinig zinvol. Een vergelijking met de eilanden die echter niet (geheel) onafhankelijk zijn, zoals de Engelse, Franse en Nederlandse eilanden en de delen van Verenigde Staten zoals de Virgin-islands en Puerto Rico, kan echter analytisch wel behulpzaam zijn. Qua beschikbaarheid van cijfermateriaal wordt dat echter lastiger en soms maken institutionele vormgevingen de vergelijking extreem gecompliceerd. Vandaar dat in het vervolg de gebruikelijk indeling wordt gevolgd, maar wel worden zoveel mogelijk ook Haïti en de Dominicaanse Republiek meegenomen en worden uiteraard de landen Aruba, Curacao en Sint Maarten meegenomen voor zover cijfermateriaal daarover beschikbaar is.

⁴ Zie Wereldbank (2005) maar ook (2006). Een herhaling van de argumenten van de Wereldbank is te vinden in meer recente publicaties, bijvoorbeeld IMF (2012), (2013b) en (2013c). De tendens van hoge schulden, hoge externe tekorten en een lage productiviteit is terug te vinden in praktisch iedere publicatie over het Caribisch gebied, zowel van voor als van na de crisis.

⁵ Zie Wereldbank (2005) en UNWTO (2013). In 2005 ging de Wereldbank nog uit van een stabilisatie van het marktaandeel van het Caribisch gebied van 2,3%, waarbij echter de Caricom-landen sterk achteruitgingen en het voornamelijk Cuba en het Caribisch gebied waren die sterk groeiden. Het marktaandeel van het Caribisch gebied in 2010 is echter uitegekomen op 2,1% en zal verder dalen naar 1,7% in 2030 wordt voorspeld door de UNWTO vooral door de opkomst van Azië en The Pacific.

⁶ Het verval van de Antilliaanse offshore sector, wat er aan vooraf ging en wat er op volgde is uitgebreid beschreven in de Boise, Craig M. & Andrew P. Morriss (2010).

⁷ Volgens een korte berekening van het CBS Curacao (2013d) scoort het land 0,811 op de Human Development Index, wat aangeeft dat Curacao een relatief hoge welvaartsontwikkeling heeft. Ter vergelijking: de USA heeft een HDI van 0,937, Nederland 0,921, Trinidad and Tobago 0,760, Barbados 0,825 en Jamaica 0,730. De HDI van Latijns Amerika en het Caribisch gebied is 0,741.

⁸ www.cia.gov; geraadpleegd 16 december 2013.

⁹ Zie Amigoe van 27 december en Antilliaans Dagblad van 28 december. Beide verwijzen naar een persbericht van de Centrale Bank dat op 28 december 2013 gepubliceerd is.

¹⁰ Transparency International (2013), pp 240

Dit is een uitgave van
het College financieel toezicht

De Rouvilleweg 39
Willemstad
Curaçao
www.cft.cw

Convent Building 26
Philipsburg
Sint Maarten
www.cft.sx